

บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

สุพัชร์ธิดา ณ นคร

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

THE ROLES OF MISSIONARY SCHOOL OF BUDDHISM RATCHABURI

Suphatcharathida Na Nakorn

Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration
College of Innovation Management
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Academic Year 2017

Copyright of Rajamangala University of Technology Rattanakosin

บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

สุพัชร์ธิดา ณ นคร

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

THE ROLES OF MISSIONARY SCHOOL OF BUDDHISM RATCHABURI

Suphatcharathida Na Nakorn

Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration
College of Innovation Management
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Academic Year 2017

Copyright of Rajamangala University of Technology Rattanakosin

ใบรับรองการศึกษาอิสระ
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ชื่อการศึกษาอิสระ บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี
ชื่อผู้วิจัย นางสาวพัชรธิดา ฌ นคร
วิชาเอก นวัตกรรมการบริหารและการจัดการรัฐกิจ
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีอนุมัติให้การศึกษาอิสระฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

..... ผู้อำนวยการวิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
(นายรพี ม่วงนนท์)

คณะกรรมการสอบการศึกษาอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ อินทพรหม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง)

..... กรรมการ
(ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง)

Independent Study Certificate
College of Innovation Management
Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Independent Study Title The Roles of Missionary School of Buddhism, Ratchaburi
Researcher Mrs. Suphatcharathida Na Nakorn
Major Innovative Public Administration and Management
Advisor Siriwat Plainbanyang, Ph.D.

Rajamangala University of Technology Rattanakosin Approved this Independent Study in Partial fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Public Administration.

..... Director of College of Innovation
(Mr. Rapee Moungnont) Management

Independent Study Committee

..... Chairperson
(Assist. Prof. Watcharin Intaprom, Ph.D.)

..... Member
(Assoc. Prof. Pensri Chirinang, Ph.D.)

..... Member
(Siriwat Plainbanyang, Ph.D.)

ชื่อการศึกษาอิสระ	บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
ชื่อผู้วิจัย	นางสุพัชร์ธิดา ณ นคร
ชื่อปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.ศิริวัฒน์ เปลียนบางยาง
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี (2) ผลการปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี (3) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา และจากการสังเกตเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์จังหวัดราชบุรี ผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดราชบุรี และผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี จำนวน 12 รูป/คน

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า 1) ได้แสดงบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ ที่โดดเด่นใน 4 บทบาท คือ บทบาทด้านการให้การศึกษาด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่ บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและบทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติเมื่อพิจารณาให้สอดคล้องกับแบบรายงานของพระธรรมทูตที่ต้องรายงานประจำปี ของกองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่าพระธรรมทูตได้ทำหน้าที่หลักครบทุกข้อ และมีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของตนเอง ค่อนข้างสูง เนื่องจากพระธรรมทูตส่วนใหญ่ ได้รับตำแหน่งทำหน้าที่มานานหลายปี 2) ผลการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนแก่นักเรียนมุ่งจะให้ประโยชน์แก่นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติกันได้ในชีวิตประจำวันได้ถือเป็นหน้าที่ปฏิบัติของพระธรรมทูตอย่างแท้จริง 3) ปัญหา อุปสรรคข้อเสนอแนะ แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน พระธรรมทูตควรได้รับการอบรม และมีข้อกำหนดในการเขียนแผนการเรียนการสอนเพื่อวัดวัดผลการเรียนการสอนได้ในแบบรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำสำคัญ: พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาหลัก.....

Independent Study Title The Roles of Missionary School of Buddhism Ratchaburi
Researcher Mrs Suphatcharathida Na Nakorn
Degree Sought Master of Public Administration
Advisor Siriwat Plainbangyang, Ph.D.
Academic Year 2017

ABSTRACT

This study aimed to examine the role of the missionary operations in the propagation of Buddhism in Ratchaburi the performance of the Buddhism of the missionary operations. School in Ratchaburi problems and suggestions. In the propagation of Buddhism Missionary Operations In Ratchaburi Province.

This research is qualitative research. Data were collected using structured interviews. Interviewed by the missionary operations Ratchaburi. School administrators Ratchaburi Parents and students in Ratchaburi. There are 12 peoples.

Study results Found that: the role of the missionary operations in four prominent role by the intensity of the role of education. The role of religious missionaries The role of religion is important in Buddhism. And the role of the religious tradition of tea. When considered in accordance with the report of the missionary to the annual report. Pile of promoting Buddhism. Office of National Buddhism Found that the missionary had served primarily within. And understand the role Their duties are relatively high, mainly due to the missionary. This position has been acting for years Buddhism of the missionary operations. School in Ratchaburi Development of moral and ethical education for students. The focus will be on the students. Can be used in daily life. It is a true duty of the missionaries. and Problems and suggestions. In the propagation of Buddhism Missionary Operations in Ratchaburi Province. Missionaries should be trained. There is a need to write a teaching plan to measure the learning outcomes in a more effective way.

Keywords: Missionary, Buddhism

Advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาอิสระ เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากอาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ อินทรพรหม ประธานกรรมการ สอบการศึกษาอิสระ รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี นิรินัง กรรมการสอบการศึกษาอิสระ ซึ่งได้กรุณาให้คำแนะนำ รวมถึงข้อคิดเห็นตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดี มาโดยตลอด ดร.ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาอิสระที่ได้ให้คำชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งอาจารย์ทั้งสามท่านเป็นผู้ให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะปกครองสงฆ์ พระธรรมทูตในจังหวัดราชบุรี ผู้บริหารโรงเรียน และทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์งานวิจัยนี้ด้วยความเต็มใจ จนกระทั่งงานวิจัยนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านด้วยใจจริง

ที่สำคัญที่สุด ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ใส่ใจดูแลและเป็นกำลังใจ รวมทั้งสนับสนุนทางการศึกษาให้แก่ลูกตลอดมา ตลอดจนคนในครอบครัวข้าพเจ้าและญาติพี่น้องทุกคนที่คอยเป็นห่วง พุดคุยและให้กำลังใจเรื่อยมา

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ที่เป็นแหล่งให้เรียนรู้ชีวิต และสังคมของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับปริญญาโท ทั้งนี้เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาสำเร็จลงอย่างสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน

สุพัชรธิดา ณ นคร
พฤศจิกายน 2560

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(2)
กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
สารบัญ.....	(4)
สารบัญภาพ.....	(6)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท.....	5
2.1.1 แนวคิดบทบาทของพระสงฆ์	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่.....	15
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
2.5 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	25
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	30
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	30
3.1.1 การวิจัยเอกสาร.....	30
3.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	30
3.2 พื้นที่และประชากรของการวิจัย.....	30
3.2.1 พื้นที่ของการศึกษา.....	30
3.2.2 ประชากรของการวิจัย	31
3.3 การสร้างเครื่องมือทางการวิจัย	31
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	31
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย.....	33
ตอนที่ 1 ผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการฯ.....	33
1.1 บทบาทด้านการให้การศึกษา.....	34
1.2 บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา.....	35
1.3 บทบาทศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.....	37
1.4 บทบาทศาสนกิจประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.....	38
ตอนที่ 2 การดำเนินการเผยแพร่ฯ.....	39
2.1 บทบาทด้านการให้การศึกษา.....	39
2.2 บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา.....	44
2.3 บทบาทศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.....	46
2.4 บทบาทศาสนกิจประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.....	47
ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะฯ.....	49
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	52
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	52
5.2 การอภิปรายผลการศึกษา.....	55
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	60
บรรณานุกรม.....	61
ภาคผนวก.....	65
ภาคผนวก ก แบบรายงานพระธรรมทูต.....	66
ภาคผนวก ข ฝั่กองงานพระธรรมทูต.....	69
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์การวิจัย.....	72
ประวัติผู้วิจัย.....	75

สารบัญญภาพ

ภาพที่

หน้า

1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....

3

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วพระองค์ก็ได้ประกาศธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีผู้ศรัทธาและรู้แจ้งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในไม่ช้าพระอรหันตสาวกก็มีจำนวนถึง 60 รูป ครั้งนั้นประมาณ 5 เดือน หลังตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้ส่งพระสาวก 60 รูปแรกออกไปประกาศพระศาสนา โดยพระพุทธรองค์ทรงตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นมนุษย์ เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อการุณย์แก่โลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ทวยเทพและมวลมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรม อ้นงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงานในที่สุด จงประกาศพรหมจริยะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถทั้งปวงขณะ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีอสุติ คือกิเลสในจักขุน้อย มีอยู่ แต่เพราะไม่ฟังธรรม ก็จะเสื่อมไปเสีย ผู้รู้ทั่วถึงธรรม แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรมวินัย" ซึ่งจะเห็นว่าพระพุทธเจ้าได้ส่งพระอรหันตสาวก 60 รูปที่พระพุทธเจ้าส่งไปประกาศพระศาสนา โดยถือเป็นพระธรรมทูตชุดแรกในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธศาสนา

พระธรรมทูต คือพระที่ทำหน้าที่เป็นทูตหรือเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีวัตรปฏิบัติอันงามหลักในการเผยแผ่ธรรมนับตั้งแต่การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นต้นมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูต มีพัฒนาการมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะ ขึ้นครองราช ณ นครปาฏลิบุตร ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา และทำนุบำรุงพระสงฆ์อย่างมากมาย เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด เป็นเหตุให้เดียรฉัตรและผู้เห็นแก่ลาภสักการะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจำนวนมากแสดงธรรมวินัยคลาดเคลื่อนแตกแยกออกไปจำนวนมาก พระเจ้าอโศกจึงทรงจัดการชำระการพระศาสนา จัดทำการสังคายนาครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 236 เมื่อทำการสังคายนาสำเร็จแล้ว พระองค์ก็ทรงให้การสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการจัดส่งพระธรรมทูตออกไปยังประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยการจัดแบ่งพระธรรมทูตออกเป็น 9 สาย ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา และผู้ที่มาเผยแผ่มายังดินแดนสุวรรณภูมิคือ พระอูตระเถระ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกยุคสมัย พระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาท สำคัญ เพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น และในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงกลายเป็นผู้นำจิตใจของประชาชน และจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความ บริสุทธิ์ และเสียสละเพื่อผู้อื่น ต่างยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ โดยเฉพาะประชาชนไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 94.5 นับถือพระพุทธศาสนา ใช้พระพุทธศาสนา เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ

พระธรรมทูต คือส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศไทยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและตระหนักถึงหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ยังไม่ได้ผลที่เท่าที่ควร เนื่องจากปัจจุบันนี้ คนได้ตระหนักเห็นความสำคัญกับวัตถุ เทคโนโลยีที่ล้ำสมัยกันมากมาย จึงเป็นเหตุให้ชีวิตประจำวันทุกคนล้วนหมกหมุ่นกับเทคโนโลยี การที่จะหันมาสนใจหลักธรรมที่ให้คนเราหลุดพ้นจากวิภวสงสาร (การเวียนว่ายตายเกิด) ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการสืบทอดพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า นั้น น้อยลงมากทำให้พระธรรมทูตที่มีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีภาระหนักมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะใช้วิธีการเผยแผ่แบบเดิมเดิม จะไม่ได้ผลเท่าที่ควร ต้องค้นหากลยุทธ์ในการเผยแผ่แบบใหม่ ให้ทันสมัยตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการเริ่มจาก วิธีการเผยแผ่ ไปจนถึงการเข้าถึงกลุ่มพุทธศาสนิกชนต่าง ๆ ที่ปัจจุบันนี้เริ่มลดน้อยลง ทำอย่างไรที่จะให้ กลุ่มพุทธศาสนิกชนเหล่านี้ได้กลับมาตระหนักเห็นคุณค่าของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเพียร และปัจจุบันนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดราชบุรีมีการเผยแผ่หลักธรรมก็มีหลายวิธี และวิธีสำคัญคือ เข้าไปเผยแผ่ธรรมะในสถานศึกษา เพื่อให้เด็กเรียนได้มีวัคซีนด้านพุทธธรรมที่ช่วยป้องกันให้บรรดาเยาวชนมีความปลอดภัยในเรื่องศีลธรรม สถานการณ์เยาวชนในในจังหวัดราชบุรีจึงเป็นวิกฤตเยาวชน จนเป็นปัญหาระดับชาติในการฟื้นฟูให้เยาวชนไทยกลับมาเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมศีลธรรมและจริยธรรมที่นับว่าเป็นอนาคตของการพัฒนาประเทศและความสันติสุขของสังคมไทย จำเป็นต้องมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาวิกฤติเยาวชน ความร่วมมือระหว่างสถาบันสงฆ์กับสถาบันการศึกษานับว่าเป็นแนวทางสำคัญยิ่งในการแก้ปัญหาวิกฤตเยาวชนไทยให้เป็นคนมีศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม การแก้ปัญหาวิกฤตเยาวชนขาดศีลธรรม ในด้านการละเว้นยาเสพติด จำเป็นอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษาและพระสงฆ์ในการหาแนวทางในการป้องกัน แก้ไขและพัฒนาเยาวชนที่เกิดขึ้น ซึ่งสถานศึกษาบางแห่งมีกระบวนการในการศึกษาปัญหาเยาวชนและแก้ไขปัญหาเยาวชนขาดศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมให้ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสถานศึกษาบางแห่งก็สามารถแก้ปัญหาเยาวชนได้ สถานศึกษาในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งในการเป็นส่วนสำคัญในการแก้วิกฤตเยาวชน หากสถานศึกษาแต่ละแห่งมีกระบวนการอย่างเป็นระบบในการศึกษา การจะพัฒนาคนให้เป็น ผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่เด็กเป็นนักเรียน เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป สถาบันที่มีส่วนสร้างเสริมและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กนั้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เด็กเกี่ยวข้องและเริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิต แก้ปัญหาและพัฒนาเยาวชนให้ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแนวทางเดียวกัน ปัญหาเยาวชนขาดศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนจะลดลง ทั้งยังเป็นการฟื้นฟูเยาวชนไทยมีศีลธรรมกลับคืนมา และในจังหวัดราชบุรีนั้น มีทั้งหมด 10 อำเภอ มีพระธรรมทูตปฏิบัติกร รวมทั้งหมด 41 รูป ซึ่งเป็นบุคลากรทางการเผยแผ่ที่ยังน้อยมาก พร้อมกันนี้ สถานศึกษาในปัจจุบัน ยังขาดความพร้อมอยู่หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณด้านวัสดุอุปกรณ์หรือด้านบุคลากร การเรียนการสอน ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรยังขาดสิ่งจูงใจและความสนใจของนักเรียน ประกอบกับนักเรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นความสำคัญ ของการเผยแผ่ของพระธรรมทูต เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรในโรงเรียนต่อไป จึงได้เกิดการศึกษา ค้นคว้า และสำรวจข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

1.2.2 เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาทการพัฒนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) การดำเนินการของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ (1) บทบาทด้านการให้ศึกษา (2) บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่ (3) บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญ (4) บทบาทด้านศาสนกิจประเพณี

2) ศึกษาผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ จังหวัดราชบุรี

3) การศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัดราชบุรีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในพื้นที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ จำนวน 5 รูป ของจังหวัดราชบุรี

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 เข้าใจถึงบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติจังหวัดราชบุรี

1.4.2 ได้ทราบผลการปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติจังหวัดราชบุรี

1.4.3 ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของจังหวัดราชบุรีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 พระธรรมทูต (อ่านว่า ท่ามะทูต) พระธรรมจาริก หมายถึงภิกษุที่เดินทางไปแสดงธรรมในที่ต่าง ๆ ทำหน้าที่เหมือนทูตทางธรรมหรือทูตของพระศาสนา พระธรรมทูตเริ่มมีครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจนมีพระสาวกมากรูปแล้วจึงส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศธรรมในที่ต่าง ๆ โดยตรัสว่า "เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชุมชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ประชุมชน" ดังนี้เป็นต้น ปัจจุบันแบ่งพระธรรมทูตออกเป็น 2 ประเภทคือ พระธรรมทูตในประเทศ กับ พระธรรมทูตต่างประเทศ

1.6.2 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร หมายถึง พระธรรมทูตประจำหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ

1.6.3 การเผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่เป็นที่รังเกียจการเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ในการเผยแผ่หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยศรัทธา นิยมใช้ คำว่า เผยแผ่ แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์ จะใช้คำว่าเผยแผ่...เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธศาสนาจะไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้” ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านเนื้อหาการแสดงธรรมของพระธรรมทูต หมายถึงเนื้อหาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระธรรมทูตนำมาแสดงธรรม เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจ

2) ด้านเทคนิควิธีการนำเสนอของพระธรรมทูต หมายถึงหลักการนำเสนอ เช่น เทคนิคการปาฐกถาธรรม และการบรรยายของพระธรรมทูต

3) ด้านผู้แสดงธรรมของพระธรรมทูต หมายถึงกิริยา อากาธ บุคลิกภาพ และมารยาทผู้สอนหรือวิทยากร ซึ่งในที่นี้คือ พระธรรมทูตที่เป็นผู้แสดงธรรม

1.6.4 ศาสนกิจ หมายถึง ระเบียบประเพณีทางพุทธศาสนา ที่นิยมปฏิบัติกันเป็นประจำ

1.6.5 บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ ที่กำหนดไว้ ในที่นี้ หมายถึง บทบาทของการเป็นพระธรรมทูต

1.6.6 การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

1.6.7 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หมายถึง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นวันที่ ชาวพุทธทั่วโลกยอมรับนับถือกันว่ามีมีความสำคัญเกี่ยวข้องโดยตรงกับพระรัตนตรัย และเหตุการณ์สำคัญอื่น ๆ ในรอบหนึ่งปีกำหนดไว้ 6 วัน คือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมิบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา

1.6.8 ประเพณีวันสำคัญของชาติ หมายถึง วันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในอดีต ชุมชนหรือหน่วยงานก็จะจัดให้มีพิธีการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ประชาชนหรือคนในสังคมได้ตระหนักและรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในวัน นั้นด้วยความภาคภูมิใจและยึดมั่นในความดีงามที่ได้ปฏิบัติเป็นแนวทางสืบต่อกันมา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสนับสนุนการศึกษาค้นคว้า เรื่องบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการจังหวัดราชบุรีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง มีลักษณะคล้ายองค์รวม โดยมีประเด็นการนำเสนอ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับบทบาท ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการหลากหลายท่าน ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปรวบรวมความหมายและสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

อภิชัย พันธุเสน (2539, หน้า 207) ได้กล่าวถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์ถูกกลดบทบาทลงจากการเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ มาเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนวัด และพระสงฆ์ถูกกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาของชาวชนบทลงจนกระทั่งเหลือเพียงบทบาทที่สำคัญเพียงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นคลังพัสดุเท่านั้นนอกจากนั้นปัจจัยภายนอกจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีเหตุจากปัจจัยภายในสองประการคือประการแรกพระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตนเอง ให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่าง ๆ เหล่านี้มาสร้างเสริมบทบาทของตนเองขึ้นใหม่และมีการสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาและโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ณัฐชา สัมเขียวหวาน (2541, หน้า 69-97) กล่าวว่าไว้ว่าบทบาทหมายถึงแบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่และสิทธิซึ่งผูกพันอยู่กับสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งทางสังคมโดยที่สังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งไว้เพื่อให้ผู้อยู่ในสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ชวบน พลตรี (2530, หน้า 23) ได้กล่าวไว้ว่าบทบาท คือ แบบแผนพฤติกรรมเกี่ยวเนื่องกับสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมบทบาทเป็นการเคลื่อนไหวของสถานภาพหรือหน้าที่ตามสถานภาพนั่นเอง

งามพิศ สัตย์สงวน (2535, หน้า 12) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ (2524, หน้า 89) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง

ปราชญา กล้าผจญ (2540, หน้า 34) ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่าสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายเป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายเป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2516, หน้า 29-30) ได้อธิบายความหมายของคำว่าบทบาทไว้ว่าโดยทั่วไปจะพิจารณาได้สองนัยคือนัยแรกพิจารณาโครงสร้างสังคมที่มีชื่อเสียงแตกต่างกันไปซึ่งแสดงคุณลักษณะและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นและอีกนัยหนึ่งพิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบทบาทหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปฏิสัมพันธ์นั้นบทบาทตามนัยแรกเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคมซึ่งถูกจำแนกโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขามิใช่ที่สถานตามนัยหลังบทบาทเป็นวิธีการแสดงพฤติกรรมของบุคคลว่าการปฏิบัติอย่างไรหรือคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไรบทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติส่วนตัวของเขาบทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพอุปนิสัยความคิดความรู้ความสามารถมูลเหตุจูงใจการอบรมความพอใจสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1) บทบาทมีประจำอยู่ทุกสถานภาพของบุคคล
- 2) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม เป็นสิ่งจำเป็นในการกำหนดบทบาท
- 3) การที่บุคคลจะทราบบทบาทได้ต้องทราบสังคมประกิต (Socialization)
- 4) บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่นั่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนบทบาทที่

ดังนั้น ความหมายของบทบาทก็คือ สถานภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมของแต่ละสังคมและเกิดจากการตกลงกันเองของสังคมนั้น และเป็นความคาดหวังหรือคาดหวังต่อบทบาทนั้น ๆ ของสังคมด้วย โดยทุกสังคมจะกำหนดบทบาทหรือได้รับการถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมาโดยสังคมหรือกลุ่มชนนั้นบางครั้งก็เกิดขึ้นเองโดยที่ไม่ได้ถูกกำหนดหรือคาดหวังจากสังคมเพราะเป็นบทบาทที่ถูกกระทำโดย มโนธรรม

ชูดา จิตพิทักษ์ (2522, หน้า 12) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทอาจพิจารณาได้ 2 ความหมายคือ

1) พิจารณาในโครงการโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น 2) พิจารณาในโครงการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทจึงหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำเกิดการเรียนรู้ของบุคคล ที่อยู่ในสถานภาพการปฏิสัมพันธ์นั้น

พชนิ วรกวิน (2526, หน้า 52) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทบาท

อาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป

กมลรัตน์ หล้าสว่าง (2527, หน้า 50) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้นๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วยและถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2532, หน้า 45-46) ได้แบ่งบทบาทเป็น 3 ประการ ดังนี้

1) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่งๆควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

2) บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไรทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยมทัศนคติบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

3) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมเช่นการกีดกันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้เป็นสมาชิกของสถาบันศาสนาที่ต้องมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมด้วยเช่นกันซึ่งโดยความเป็นพระสงฆ์ในทางสถาบันศาสนาย่อมต้องมีหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาสู่ศาสนิกชนและก็ได้รับการบำรุงดูแล จากประชาชน พระสงฆ์จึงต้องมีการจัดบทบาทในฐานะเป็นสถาบันทางสังคม

เดโช สนวนานนท์ (2518, หน้า 102-103) ได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทไว้ 2 ประการ คือ

1) บทบาทที่รัดกุมคือบทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามที่แน่นอนตายตัวยืดหยุ่นไม่ได้เช่นบทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงานบทบาทของนายกรัฐมนตรีเป็นต้นพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกมาตามบทบาทนั้นอำนาจหน้าที่มีระบุไว้ชัดเจนในรูปของกฎหมายระเบียบแบบแผนบทบาทที่ยืดหยุ่นได้คือบทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสมควรไม่มีข้อกำหนดตายตัวเช่นบทบาทของบิดามีกำหนดไว้กว้าง ๆ แสดงไว้เพื่อให้เห็นถึงฐานะของบิดาเป็นต้นพฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจแปรผันไปได้มากพอสมควรระหว่างบิดาแต่ละคน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2557, หน้า 69-71) ได้สรุปทฤษฎีบทบาทต่อไปนี้

ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

ทฤษฎีบทบาทของพาร์สัน (Parson's Role Theory) กล่าวว่าไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลมีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ทฤษฎีบทบาทเมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่ง

และบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's Role Theory) กล่าวว่าไว้ว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ

ทฤษฎีบทบาทของกัสคิต (Guskin's Role Theory) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถานบันต่าง ๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท 10 บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

เลวินสัน (Levinson) (1964, p 11) ได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการพอสรุปได้ดังนี้

1) บทบาทหมายถึง ความมุ่งหมายข้อห้ามความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะ ในทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุดแต่มุ่งไปถึงการชี้บ่งถึงหน้าที่อันควรกระทำ

2) บทบาทหมายถึงความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คาดคะเนและกระทำเพื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

3) บทบาทหมายถึงการกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นนั่นเอง

เดวิด (David, K., 1962, p.45) กล่าวว่า บทบาทเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ สัมพันธภาพระหว่างบทบาทหน้าที่กับความรับผิดชอบ และการที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด จะต้องมีความสัมพันธ์และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งเสมอ บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ต้องเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง

ซาร์บิน (Sarbin, T.R., 1975, p.72) กล่าวว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดก็ตาม ที่มีอาศัยการคาดคะเนว่าผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไร เป็นแนวทาง ส่วนมากมักจะสังเกตผู้ดำรงตำแหน่งอื่น แล้วมากำหนดบทบาทของตนเอง การคาดคะเนว่าผู้อื่นต้องการให้ตนทำอะไร ไม่จำเป็นต้องตรงตามลักษณะงานและภาระหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ

พัทยา สายหู (2529, หน้า 50) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทคือขอบเขตอำนาจหน้าที่และสิทธิในการกระทำตามบทบาทของแต่ละงาน ที่เรามีต่อผู้อื่น โดยสังคมเป็นตัวกำหนดไว้ด้วยวิธีการต่างๆ ที่ไม่ใช่เฉพาะกฎหมาย หรือข้อบังคับเท่านั้น แต่อาศัยความต้องการและกายอมรับร่วมกันในหมู่ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นความหมายของบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามกาลเวลาหรือความปรารถนาของผู้ร่วมใช้บทบาท ส่วนสถานภาพก็คือฐานะตำแหน่งที่บุคคลได้จากการปฏิบัติตามบทบาทนั้น ๆ เมื่อเทียบกับฐานะตำแหน่งของผู้อื่นตามบทบาทอื่น

สงวนศรี วิรัชชัย (2527, หน้า 20) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทหมายถึงรูปแบบของพฤติกรรม

ประจำตำแหน่ง ซึ่งประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งก็ตามจะต้องแสดงพฤติกรรมที่ระบุว่า เป็นบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ และเมื่อใดที่บุคคลเปลี่ยนตำแหน่ง การแสดงพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

สนธยา พลศรี (2545, หน้า 125) ได้ให้ความหมายไว้ว่าบทบาทหมายถึงหน้าที่ของบุคคลที่ตามสภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคม ที่ให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสภาพและบทบาทหลายสภาพและแตกต่างกันออกไป เช่น เป็นพ่อแม่ ลูก ครูอาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา เป็นต้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537, หน้า 118 - 119) กล่าวว่า พระสงฆ์และวัดเป็นแหล่งรวมความรู้ พระและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาตั้งแต่สมัยโบราณ ความรู้และภูมิปัญญา ตามประเพณีได้อย่างดี พระและวัด สามารถจัดการสอน การอ่านเอกสารโบราณซึ่งเขียนด้วย “ตัวเมือง” หรือ “ตัวธรรม” ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นพระหรือวัดในเขตชุมชนและเมือง พระและวัดสามารถมีบทบาทและตอบสนองความต้องการ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าพระต้องมีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงเกิดขึ้นแก่องค์กรคณะสงฆ์ กล่าวคือพระและวัดต้องไม่ถูกกั้นออกไปจากเป็นสมบัติของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ชาวบ้านต้องรู้ สึกด้วยว่า พระและวัดมีบทบาทสำคัญ ในชีวิตของตนเพราะชีวิตของชาวบ้านไม่ว่าในเขตชนบทหรือเขตเมือง ก็ล้วนเกี่ยวพันอยู่กับ พระและวัดเสมอ ไม่ว่าแสวงหาความสบายใจจากพิธีกรรมเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือแม้แต่การสร้างพลังต่อรองทางการเมือง พระ วัดเคยมีบทบาทและสถานเช่นนี้มาก่อนวัฒนธรรมไทยโบราณ

กรมศาสนา (2541, หน้า 31-33) บทบาทของพระสงฆ์นั้นจะต้องมองเห็นวัตถุประสงค์และหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจนจะต้องสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชน ชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมส่งเสริมการเข้มแข็งของชุมชน แก่ไข ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีอันรักษาสันติและกลม

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมา หรือมีการกระทำใด ๆ โดยเกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่หรือสภาพของบุคคลนั้น หรืออาจเป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามสภาพที่ถูกคาดหวังจากสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีหลายบทบาทได้ในขณะเดียวกัน ซึ่งในการแสดงบทบาทใดของบุคคลนั้นพึงแสดงออกในพฤติกรรมที่เหมาะสมและควรมีการประเมินตนเองอยู่เสมอ

2.1.1 แนวคิด บทบาทของพระสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาไว้ว่า คือ มาตรา 15 ตรี ในส่วนที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ 3 ว่ามี 21 หน้าที่ควบคุมและส่งเสริม การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงฆ์ทำให้กล่าวไว้ว่าหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ 6 ประการคือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์

พุทธทาสภิกขุ (พุทธทาส อินทปัญโญ) (2517, หน้า 56) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาไว้ว่า “เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยเป็น ต่อมาได้

เปลี่ยนเป็นแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตก แบ่งออกเป็นจริยศึกษา พุทธศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในส่วนของจริยศึกษาที่เวลานั้น หลักสูตรก็เป็นไปเพื่อการท่องจำ ไม่ได้ฝึกให้ผู้เรียนได้รู้และศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติ เพื่อขัดเกลาความประพฤติและจิตใจของตน”

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) (2527, หน้า 274-275) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ไว้ว่า การที่พระสงฆ์มีบทบาทอย่างไรนั้น คงอยู่ที่หลักการ อันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเอง ก็มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำผู้อื่นได้ด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมของคฤหัสถ์ ก็มีหน้าที่ให้การศึกษ การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ด้วย

ทินพันธ์ นาคะตะ (2529, หน้า 5-7) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ไว้ว่า สำหรับหน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ก็คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมกันว่ามีอยู่หลายประการ นอกจากจะมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัดแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังคงมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชน เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยิ่งไปกว่านั้น พระภิกษุสงฆ์ยังมีหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้าน เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นครู เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นลูกศิษย์อยู่วัด หรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชาเลขคณิตอย่างง่าย ๆ รวมทั้งการอบรมทางศีลธรรมและหลักธรรมทางศาสนา ทำให้เด็กผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม

คณินนิตย จันทบุตร (2532, หน้า 56) ได้จำแนกบทบาทของพระสงฆ์ไว้ 3 ประการ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพพลเมืองด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) การสงเคราะห์ประชาชน เช่น การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานประเพณีส่วนรวม และงานเทศกาลต่าง ๆ 3) การให้ความช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะการรักษาความปลอดภัยของและกิจกรรมทางสังคมวิทยา เป็นต้น

สนิท ศรีสำแดง (2534, หน้า 181) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาว่า พระเป็นผู้นำทางด้านวัตถุและจิตใจ บทบาทของพระในอดีตนั้นนอกจากเตรียมตัวให้พร้อม เพื่อสอนคนอื่นแล้วอาชีพของพระ คือ การศึกษานั้นเองที่เรียกกันว่า สิกขาชีพ

ภัทรพร สิริกาญจน (2535, หน้า 2) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ไว้ว่า เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่ ไม่ได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยว ห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรมเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วย รวมถึงการเป็นผู้นำของชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไป ว่ามีคุณูปการกล่อมเกลาผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชน

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) (2530, หน้า10) หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ตามที่บัญญัติ คือเป็นผู้ให้ธรรมเป็นทาน คือการให้ธรรมะโดยชี้แจง และนำในเรื่องหลักความดีงาม หรือ

หลักการที่ช่วยให้สังคมมนุษย์ประสบแต่สิ่งที่ดีงามดั่งนั้น โดยหลักการแล้วมีหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อประโยชน์สุขของมวลชน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศหลักการนี้แก่พระสงฆ์รุ่นแรกนับตั้งแต่ประกาศพระพุทธศาสนาไว้ว่าให้พระสงฆ์ทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย

บทบาทพระสงฆ์กับงานด้านการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

นฤมิตร สอดสุข (2537, หน้า 176-177) สังคมไทยในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญและสนใจเกี่ยวกับเรื่องวัตถุเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งส่งผลให้คนจำนวนมากเกิดความห่างเหินในเรื่องของศีลธรรมและวัดวาอารามไม่สนใจที่จะอบรมขัดเกลาจิตใจของตนเองให้งดงามและสูงขึ้น ดังนั้นเพื่อจะทำให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจศีลธรรม สนใจวัดวาอาราม พระสงฆ์จึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพยายามฟื้นฟูบทบาท สถานภาพของตนในสังคมทั้งในด้านศีลธรรมจรรยาและบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในท้องถิ่นชนบทห่างไกลที่พระสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นที่พึ่งของชาวบ้านในรูปของบทบาทการเป็นผู้นำการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ และศาสนพิธีแล้ว ยังมีความพยายามชักนำประชาชน ให้ร่วมกันพัฒนากิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทางวัตถุ ด้านเกษตรกรรมการยกระดับรายได้ และสุขภาพอนามัย อันนำไปสู่การตั้งองค์กรรวม เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ กองทุนเวชภัณฑ์ สหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น

บทบาทพระสงฆ์กับงานด้านการจัดการศึกษา

ปัญญา ดาบพลหาร (2543, หน้า 29) ในยุคแรกของการปฏิรูปการศึกษาไทยสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงมอบหมายให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สกลมหาสังฆปริณายก (สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) เป็นผู้ดูแล เรื่องของการศึกษาเพราะทรงเห็นความพร้อม ศักยภาพของพระสงฆ์ ที่สามารถจะจัดการด้านการศึกษาได้ และแม้มหาวิทยาลัยแห่งแรกของเมืองไทยก็เป็นวัด นั่นก็คือวัดโพธิ์ หรือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่า วัดมีส่วนสำคัญในเรื่องของการจัดการศึกษามาตั้งแต่อดีต กล่าวว่า เรื่องสำคัญที่สุด สำหรับประเทศไทยของเรานั้นพระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำทางพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทต่อระบบการศึกษามาตั้งแต่โบราณวัดเป็นสถานที่อบรมกุลบุตรกุลธิดา เรียกว่าเป็นทั้งวัดทั้งโรงเรียน พระสงฆ์เป็นครูเป็นปูชนียบุคคลที่ทุกคนให้การเคารพ กราบไหว้ วิถีชีวิตคนไทยเราจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมานาน สมกับคำว่า ไทย คือความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์นั้นเป็นบทบาทที่แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือสังคมอย่างแท้จริง ภายใต้กรอบระเบียบ วินัยที่เคร่งครัด การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ย่อมแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์จะเลือกปฏิบัติตนให้อยู่ในด้านใด ซึ่งมีด้านชุมชน ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในแต่ละด้านก็มุ่งเน้นถึงการสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้กับประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการทะนุบำรุงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป อันเป็นหน้าที่และบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ พระสงฆ์ถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชีวิตของพุทธศาสนิกชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชน

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ (2540, หน้า 12) ตั้งแต่อดีต วัดกับวังนั้นมีส่วนร่วมให้การศึกษแก่ประชาชนมาโดยตลอด จนถึงการศึกษาแผนใหม่ในสมัยรัชการที่ 5 วัด และคณะสงฆ์ยังคงให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของชาติอยู่โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ต่อมาในรัชกาลที่ 6 การศึกษาระบบวัด กับการศึกษาในระบบใหม่จึงแยกจากกันโดยเด็ดขาด ทำให้การศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์จึงจำกัดอยู่ในวัดซึ่งอยู่ในวงแคบเท่านั้น ความสำคัญของวัดและพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธรูปไปเกี่ยวข้องกับศึกษามาจน ถึงปัจจุบัน

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2529, หน้า 2-3) ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์ เป็น ครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบท ทางไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือน แต่ก่อนก็พอเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้ายประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับเรียนเมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อเรียนใน ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษา สามารถแบ่งได้

- 1) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
- 2) โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- 3) ธรรมศึกษา
- 4) ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือพระธรรมวิทยากร
- 5) การศึกษาพระปริยัติธรรม
- 6) การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาทพระสงฆ์ในการการเผยแผ่ธรรม

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้านตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพ เป็นต้น ในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางและเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมสามารถแบ่งได้ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1) พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้ารับรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

2) พระธรรมทูต คือพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา

3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไปการเทศน์หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งานศพ วันอาทิตย์หรือตามที่ได้รับนิมนต์ไปในสถานที่ต่าง ๆ เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ การเผยแผ่โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวาย จะเข้าใจในความหมายของคำว่า “ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม” นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก

บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาจิตใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจที่ฝึกดีและจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วย การพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา หรือกรรมฐาน มี 2 ประการ คือ สมถภาวนา คือ ทำจิตใจให้สงบและวิปัสสนาภาวนา คือ ทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

สมคิด โชติกวณิชย์ (2540, หน้า 168-170) บทบาทพระสงฆ์ด้านสืบสานวัฒนธรรม วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดกันมาจากรรพชน สู่อนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เช่น ปราสาท ราชวัง วัดป้อม ค่ายกำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คูน้ำ คันดิน ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมเจดีย์โบสถ์วิหาร เป็นต้น

2) ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด

3) ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

4) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

สมบุรณ์ สุขสำราญ (2530, หน้า 39-40) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ทั้งทางธรรมและทางโลก มีบางอย่างร่วมกันอยู่มิใช่แยกกันหรือเห็นห่างต่อกัน คือพระสงฆ์ต้องพยายามช่วยชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก โดยให้ชาวบ้านมีวิชาชีพอะไรก็ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พระควรเข้าร่วมในการพัฒนาสังคมเพราะถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และถูกต้องทั้งทางธรรมและทางโลก โดยพระสงฆ์นักพัฒนาเหล่านั้นให้ความเห็นว่า สถาบันสงฆ์ไร้ประโยชน์และสลายในที่สุดถ้าพระสงฆ์ไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป แม้บางครั้งกิจกรรมบางอย่างอาจจะมิชอบจำกัดบ้าง โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านวัตถุจะเป็นการผิดพระวินัย ตรงกันข้ามกับถูกต้องศีลธรรมธรรมะของพระพุทธเจ้าแม้ว่าชาวบ้านไม่ยอมให้พระสงฆ์ทำอะไรเลย และถือว่างานพัฒนาไม่ใช่กิจกรรมของพระสงฆ์ แต่พระท่านได้พยายามแก้ไขความคิดเห็นอันไม่ค่อยถูกต้องนี้ เพราะพระสงฆ์ต้องช่วยเหลือชาวบ้านมิใช่เพียงด้านจิตใจเท่านั้น แต่ต้องช่วยเหลือทางด้านวัตถุด้วยหรือเรื่องการครองชีพอีกด้วย สมบุรณ์ สุขสำราญ พบว่าพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระหว่างปี พ.ศ. 2524-2527 พบว่า แรงจูงใจมีส่วนผลักดันให้พระสงฆ์เข้ามาส่วนในการพัฒนา เช่น การได้เห็นปัญหาและความทุกข์ยากของประชาชนภายในชนบท การเห็นชุมชนอื่นเจริญกว่าท้องถิ่นของตนเอง ความพอใจที่ต้องการช่วยเหลือญาติพี่น้องของตนเองทางอ้อมความคิดที่บ้านพึ่งวัดและพึ่งบ้านและเห็นความสำคัญของหลักธรรมที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2532, หน้า 284-288) การทำความเข้าใจในบทบาทของพระสงฆ์ จะเริ่มที่การนิยามความหมายของคำว่า สงฆ์หรือสังฆะ เป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะก้าวไปสู่การ

พิจารณาถึงสถานภาพและการได้มาซึ่งสถานภาพของพระสงฆ์ (ภิกษุภาวะ) บทบาทของพระสงฆ์อย่างกว้าง ๆ และบทบาทของพระสงฆ์การปฏิบัติงานพระธรรมทูตที่เป็นเป้าหมายของการศึกษาวิจัย โดยแต่ละประเด็นจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันโดยตลอด การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพได้รับการส่งเสริมให้การพัฒนาเด็กศักยภาพของความเป็นมนุษย์ทั้งจิตใจร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดของผู้เรียนการสร้างบุคลิกภาพที่ดีคิดอย่าง มีระบบและวิจารณ์อยู่ร่วมกันคนอื่นได้อย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สรุปแล้วบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยภาพรวมแล้วมี 2 บทบาทใหญ่ ๆ คือ บทบาทตามอุดมคติเพราะวิถีชีวิตของสังคมไทยจะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย จึงทำให้พระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันกัน และบทบาทตามคาดหวังทั้งความคิด หรือความต้องการของบุคคล ด้วยการให้คำแนะนำทางด้านจิตใจ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ พุทธศาสนิกชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่าย บ้านเมืองก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่าง ๆ แต่ละชนชาติก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดินของชาติของประเทศนั้น ๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2543, หน้า 36) พระธรรมทูต หมายถึง พระสาวกที่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะหรือแจกธรรมทานอย่าง จริงจัง พระธรรมทูต หมายถึง พระสาวกของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อก่อนพุทธศก 45 ปีหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และทำหน้าที่เป็นทูตของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา โดยพระองค์ทรงแต่งตั้งพระธรรมทูตเป็นครั้งแรกด้วยพระองค์เองเพื่อให้พระธรรมทูตไปประกาศและเผยแผ่พระศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ ให้ชาวโลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลก อย่างแท้จริง การทำงานของพระธรรมทูตก็เช่นเดียวกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการให้การศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนถ้าเราไปในถิ่นไหน ก็ต้องอยู่ถิ่นนั้น เพราะรู้สถานการณ์ความเป็นไป สภาพความต้องการทางจิตใจ อะไรต่ออะไรต่าง ๆ ของเขาแล้วเราก็สรุปประเมินว่าในถิ่นนี้ ในกาลยุคสมัยนี้ เราควรจะเน้น เช่นว่ามีเป้าหมายอะไร เป็นการเผยแผ่อะไร อยู่ในหลักธรรมข้อไหน คิดว่าถ้าอย่างนั้น เพื่อให้พระธรรมทูตไปประกาศและเผยแผ่พระศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ให้ชาวโลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง พระธรรมทูต นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ 4 ประการ ดังนี้

1) มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ ไม่บ่นจู้จี้จุกจิกมีความอด กลั้นต่อกิเลส ไม่แสดงกิเลสอวดชาวบ้าน เป็นคนใจเย็นสุขุมรอบคอบ เก็บอารมณ์เก่ง ดั่งคำพังเพยว่า “น้ำใจขุนเก็บไว้ข้างใน น้ำใจใส่นำออกมาใช้ข้างนอก”

- 2) ไม่นินทาใคร ถ้ามีความจำเป็นจะต้องพูดถึงความไม่ดีของคนอื่น ก็พูดเพื่อหาทาง แก้ไข
- 3) ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร บำเพ็ญตนเป็น “อรรถจารีบุคคล” ดังคำพังเพยว่า “เมื่อยามอยู่ เขาก็เข้าใจ เมื่อยามจากไป เขาก็คิดถึง”
- 4) มีสมณสัญญา คือ ความสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอว่า “เราเป็นสมณะ เป็นผู้สงบระงับ เราเป็นพระ เป็นผู้ประเสริฐ เราเป็นปุชนียบุคคล เป็นผู้ที่คฤหัสถ์เคารพนับถือบูชา”

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2543, หน้า 5-6) พระมีหน้าที่ต่อสังคม ดังนี้

- 1) เทศนา อบรม สั่งสอนให้ประชาชนในสังคมมีคุณธรรม สอนให้เว้นจาก ความชั่ว ประพฤติแต่คุณความดี มีศีลธรรม เอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้พระสงฆ์สามารถกระทำได้หลาย รูปแบบนอกเหนือจากที่ได้กระทำตามปกติอยู่แล้ว เช่น การจัดทำหนังสือหรือวารสารออกเผยแผ่หลักธรรม การจัดพระธรรมทูตออกไปเทศนาธรรมตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นต้น

- 2) จัดให้มีการอบรมสมาชิกทั้งสมณะภิกษุและวิปัสสนาภิกษุแก่ประชาชน ทั่วไป เพื่อให้มีความสงบทางใจ มีปัญญาพิจารณาเห็นความจริงในสิ่งทั้งหลาย เพราะในสังคม ปัจจุบันมีการแข่งขัน การดิ้นรนชวนขวายสูงมาก

- 3) อุปถัมภ์บำรุงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัดหรืออยู่นอกวัดก็ตาม เช่น ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน จัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้แก่โรงเรียน จัดหาทุน สร้างอาคารเรียนโดยอาศัยผู้มีจิตศรัทธาและมีกำลังทรัพย์เพียงพอ

- 4) นำประชาชนประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา รวมทั้งแนะนำ ส่งเสริม อำนวยความสะดวกแก่ ประชาชนในการจัดงาน เทศกาลตามประเพณี เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

- 5) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา

สรุปได้ว่า พระธรรมทูตในงานวิจัยนี้หมายถึง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเป็นผู้ดำเนินการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสามัคคี

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต ผู้วิจัยเล็งบทบาทที่มีความสำคัญต่อการเผยแผ่ในปัจจุบัน และสอดคล้องกับแบบรายงานของพระธรรมทูต ที่ท่านต้องรายงานประจำปี ของกองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่

2.3.1 ความหมายเกี่ยวกับการเผยแผ่

พระยุพธนา รมณีธมโม (แก้วกัณฑ์) (2548, หน้า 115) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้้อย่างแท้จริง

กรมการศาสนา (2540, หน้า 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่

ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

2.3.2 การเผยแผ่ของพระสงฆ์

เมื่อก้าวถึงบทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนธรรมนั้น ถือเป็นบทบาทหลักที่พระสงฆ์ต้องทำอยู่แล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา การเรียนรู้ ปฏิบัติตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนเข้าใจ แล้วนำมาเผยแผ่ให้ผู้อื่นรู้ตามนั้น เป็นกระบวนการที่สามารถทำได้ทุกยุคสมัย แนวคิดที่ผู้วิจัยศึกษานั้น จึงมุ่งศึกษาความหมาย และวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ผู้วิจัยได้เรียบเรียงนำมาแสดงไว้ ต่อไปนี้

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545, หน้า 21) ได้กล่าวไว้ว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์งานเผยแผ่ปัจจุบัน ดังนี้

(1) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และสิ่งแวดล้อมงานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์
- 2) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน
- 3) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน
- 4) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

(2) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบ มหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

(3) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

(4) การบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ 10 ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

(5) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติจิตใจ โดยที่พระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น 3 คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ 7 – 10 ปี คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ 11 – 15 ปี คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ 16 – 18 ปี

(6) การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

(7) การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานกีฬา เป็นต้น จำแนกกลยุทธ์ในการเผยแพร่พุทธธรรมไว้หลายวิธี ดังต่อไปนี้

1) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่ธรรมเป็นประจำ

2) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

3) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใด ข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

4) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

5) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

6) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะการใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแพร่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

การพัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติได้อย่างมีคุณภาพและสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาที่มีคุณภาพได้มีโอกาสเผยแพร่ศาสนาธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพให้องค์กรทางศาสนา ทำหน้าที่ตรวจสอบกำกับดูแลพฤติกรรม ของบุคลากรทางศาสนาอย่างเคร่งครัด” ซึ่งจะเห็นได้ว่า รัฐนั้นให้ความสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาธรรม โดยมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาบุคลากรทางศาสนาเป็นหัวใจหลัก ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่จะนำหลักคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมเข้าไปสู่จิตใจของบุคคลซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาชาติไปสู่ความเจริญในอนาคตโรงเรียนจึงกลายเป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทำหน้าที่ทดแทนวัดในการหล่อหลอมลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อไปเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ เพื่อออกไปพัฒนาสังคมในอนาคต เด็กนักเรียนจึงเป็นทั้งทรัพยากรและผู้ใช้ทรัพยากร ตามแนวคิด 4

ประการ คือ เด็กเป็นเป้าหมายรวมของการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม ของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางที่ปรารถนา เพราะถ้าปราศจากเด็กแล้ว โรงเรียนก็ไม่ต้องมีหรือตั้งอยู่ไม่ได้ เด็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม โรงเรียนจึงต้องจำลองเวทีสังคม เพื่อให้เด็กได้มีโอกาส ฝึกฝนลักษณะนิสัยตามแนวทางที่สังคมปรารถนา ดังนั้นโรงเรียน จึงมีหน้าที่พัฒนาทรัพยากรคือเด็ก เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ชุมชนหรือสังคมจะเกิด หรือตายอยู่ที่คุณภาพของเด็กที่จะเติบโตเป็นสมาชิกของสังคมในอนาคต เด็กในฐานะทรัพยากร มีลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรอื่นตรงที่ว่าเด็กจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ผลิต และใช้ทรัพยากรในรูปแบบอื่น โรงเรียนจึงต้องพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กจะเป็นทรัพยากรที่มีค่าได้ ต่อเมื่อเด็กมีคุณภาพ โรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาเด็กให้มีคุณภาพทั้งความรู้ เจตคติ และทักษะความชำนาญ การศึกษาของไทยจึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับศีลธรรมในการควบคุมความประพฤติ และสามารถนำความคิด ความเชื่อ และความศรัทธาทางศาสนา มาเป็นแนวทางให้ผู้เรียนมีอุดมคติในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดีกลวิธีและอุบายประกอบการสอนพระพุทธศาสนามีดังต่อไปนี้ การเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน หรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรม ภิคุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาภิคุสงฆ์สามเณรก็เป็นการส่งเสริมพระภิคุสามเณร ให้มีความสามารถในการเผยแผ่กลวิธีและอุบายประกอบการสอนในพระพุทธศาสนานั้น ได้นำเอาแบบอย่างการสอนมาจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์ทรงสอนด้วยเมตตามุ่งประโยชน์แก่ผู้รับไม่หวังผลตอบแทน ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบการยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีอรรถรสยิ่งขึ้นเช่น เมื่อจะอธิบายให้เห็นว่าคนมีความปรารถนาดี อยากช่วยทำประโยชน์แต่หากขาดปัญญาอาจกลับทำลายประโยชน์เสียก็ได้ ก็เล่านิทานชาดก เรื่องลิงเฝ้าสวน หรือคนขายเหล้า เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงใช้อุทาหรณ์และนิทานประกอบการสอนมากมายเพียงใดจะเห็นได้จากการที่ในคัมภีร์ต่าง ๆ มีการยกอุทาหรณ์ และนิทานปรากฏ อยู่ทั่วไปเฉพาะคัมภีร์ชาดกอย่างเดียวก็มี นิทานชาดกถึง 547 เรื่อง

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ สรุปได้ว่า วิธีที่ภิคุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ ศาสนธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธีได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะ จะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับจากแนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเอาบทบาทด้านนี้ เป็นบทบาทพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

สรุปการเผยแผ่ หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ ซึ่งพระสงฆ์สามารถทำการเผยแผ่ได้โดยการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่

เป็นคำศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการตามหลักพุทธวิธีเกี่ยวกับบทบาทรูปแบบวิธีการเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในส่วนที่เป็นหลักพุทธวิธี คุณสมบัติที่ดีของนักเผยแผ่ตลอดจนวิธีการเผยแผ่ เปรียบเทียบหลักนิเทศศาสตร์ พร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการอ้างอิง ดังต่อไปนี้

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ (2551, หน้า 104) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณ สงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน

พระชนดล นาคพิพัฒน์ (2551, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษา เปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทใน การบริหารกิจการ คณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่ง พระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ ธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการ ปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนาให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม (2537, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระอานนท์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่าท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษาสนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไป ถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธา เลื่อมใสและ ยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือ พระรัตนตรัย เพราะยัง

ยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษซึ่งก็เท่ากับว่าท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

พระกิตติศักดิ์ โสธโร (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ในด้านการเผยแผ่ธรรมท่านสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดี เป็นที่ปรึกษาทั้งพระภิกษุและภิกษุณีเป็นผู้ได้ยินได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้ามาก ท่านจึงเป็นเหมือน สื่อธรรมที่สามารถแจ่มแจ้ง ถ้อยคำของพระพุทธเจ้าได้คืออธิบายธรรมได้ยอดเยี่ยม เป็นที่ยอมรับของ พระภิกษุสงฆ์ในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

พระมหาบุญเกิด มะพารมย์ (2543, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการ พัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย กรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อเม้า อิสสรโร วัดป่าเลไลยก์ และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนชนบทของหลวงพ่อเม้า อิสสรโร ท่านได้นำหลักพุทธธรรม และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาประยุกต์บูรณาการให้เป็น องค์ความรู้ เป็นวัฒนธรรม เป็นบรรทัดฐานของชุมชนตามวิถีชีวิตของท้องถิ่น

โสภาค ภูตอก (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ภาคที่ 16” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน ด้วยการให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรมในศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ภาคที่ 16 อยู่ในระดับปานกลาง พระสงฆ์ที่มี การศึกษาทางแผนกธรรมต่างกัน มีบทบาทในการพัฒนาเยาวชนด้วยการให้การศึกษาศึกษาและ ฝึกอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ พระสงฆ์ที่มีระดับการศึกษา นักธรรมเอก มีบทบาทในการพัฒนาเยาวชน มากกว่านักธรรมตรีและนักธรรมโท ปัญหา อุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน ด้วยการให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรม ได้แก่ ขาด เอกสารในการศึกษาค้นคว้า ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ขาดงบประมาณในการดำเนินการ มีภารกิจอื่นมากทำให้ไม่มีเวลาการดำเนินการ และเนื้อหาสาระมากแต่มีเวลาสอนน้อย

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูต

พระธรรมทูต หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่าง ๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้น ๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังมีผู้ได้ศึกษางานวิจัย มาอ้างอิงไว้ดังนี้

พระมหาประสิทธิ์ รวบรวมพิมาย (2538, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิดโครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ 2 เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี” สรุปได้ว่า พระธรรมทูตเป็นทั้งบุคคลและสังคมในอุดมคติที่มีวิถีชีวิตอันประเสริฐเรียบง่าย มีอิสรภาพทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ ปราศจากการถูกครอบงำจากกรอบความคิดความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ที่ผิดพลาดและระบบโครงสร้างสังคมที่สูญเสียดุลยภาพและมีเจตนารมณ์แปลกแยกขัดแย้งกับ พระธรรมทูต

ปรีชา พงษ์พัฒนา (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การติดตามและประเมินผลโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา” สรุปได้ว่า คุณสมบัติสำคัญซึ่งจะขาดเสียไม่ได้สำหรับพระธรรมทูตในต่างประเทศ ก็คือพระธรรมทูต จะต้องมั่งมีทั้งภูมิธรรมและภูมิปัญญา ภูมิธรรมก็คือ เป็นผู้ที่มีหนักแน่นและ สนใจในเรื่องธรรมะ ส่วนภูมิปัญญาก็คือจะต้องมีความรู้ทางโลก (ศาสตร์สมัยใหม่) กล่าวอย่างสั้นก็คือ พระธรรมทูตที่พึงประสงค์จะต้องมีวิชาและ จรณะนั่นเอง

พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดี (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรม ประจำปี พ.ศ.2541 สรุปได้ว่าการฝึกอบรมพระธรรมทูตมีส่วนอย่างมากในการพัฒนาพระธรรมทูตให้มีความรู้ประสบการณ์ ทักษะที่ดีและมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ และช่วยพัฒนาสังคมไทยอย่างมีระบบมากขึ้น ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก”

สมศรี แก้วกิตติ (2548, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระเทพบัณฑิต วัดบึงพระลานชัย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างพระภิกษุ 10 รูป ศิษย์วัด 10 คน คฤหัสถ์อุปัฏฐาก 10 คน และพระภิกษุต่างวัด 10 รูป ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระเทพบัณฑิต มีหลายระยะ ในระยะเริ่มแรกที่บรรพชาสามเณร มีการฝึกฝนตนเองจากการอ่านหนังสือธรรมะ และใช้วิธีการเผยแพร่โดยการแสดงธรรมเทศนา และการปาฐกถาธรรมเป็นหลัก

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2543, บทคัดย่อ) ในงานวิจัยนี้จะศึกษาถึงคุณสมบัติของพระธรรมทูตที่พึงประสงค์ โดยจะกล่าวถึงความเป็นมาของพระธรรมทูต คุณสมบัติของพระธรรมทูตในสมัยพุทธกาล ความเป็นมาของงานพระธรรมทูตในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่าง ๆ แต่ละชนชาติก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้น ๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน พระธรรมทูต หมายถึง พระสาวกที่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะหรือแจกธรรมทานอย่างจริงจัง พระธรรมทูต หมายถึง พระสาวกของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อก่อนพุทธศกปีหลังจาก ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และทำหน้าที่เป็นทูตของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา โดยพระองค์ทรงแต่งตั้งพระธรรมทูตเป็นครั้งแรกด้วยพระองค์เอง เพื่อให้พระธรรมทูตไปประกาศและเผยแผ่พระศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ ให้ชาวโลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง

พระมหาอรุณ จิตตคุตโต (สุดประเสริฐ) (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องเกี่ยวกับ “กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม” ซึ่งสรุปประเด็นได้ดังนี้ คืองานที่ท่านพุทธทาสได้ถ่ายทอดนั้น เป็นวิธีการประยุกต์หลักคำสอนเพื่อให้เกิดความทันสมัย ซึ่งมีรูปแบบ

3 ประเภท ดังนี้

- 1) งานเขียนซึ่งทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง
- 2) งานแปลที่แปลมาจากสองภาษา คือ ภาษาบาลีและภาษาอังกฤษ
- 3) งานปาฐกถาเรียกว่า งานพูดที่สื่อลงทางเทป

สรุปได้ว่า สนวนโมกข์มีการใช้สื่อที่ทันสมัยและเข้าใจได้ดี เพราะว่าสื่อเหล่านี้ มีลักษณะ น่าเชื่อถือ รู้จริง สุภาพ เข้าใจง่าย ใช้ภาษาทั้งสองอังกฤษและภาษาไทยได้ดี 85 แต่สำหรับปัญหาในงานวิจัยนี้ พบว่า พระสงฆ์ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในภาษาต่างประเทศอยู่มาก แม้ผลงานทางวัดสวนโมกขพลารามได้นำเสนอออกมาดี แต่สำหรับบุคคลทั่วไป ยังขาดพื้นฐานการเข้าใจหลักธรรมและภาษาบาลีอยู่มาก ในขณะที่พระสงฆ์ยังใช้รูปแบบการนำเสนอแบบเดิม ๆ อยู่สรุปจากผลการวิจัย พบว่า พระธรรมทูตในปัจจุบันจะต้องวิสัยทัศน์พยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกชุมชน ทุกศาสนา สาขาอาชีพต่าง ๆ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระธรรมทูต ที่จะต้องมีความมั่นใจในคุณค่าความดีงาม รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่จะไป มีวิธีการที่จะสื่อสารกับเขาอย่างได้ผล และมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จึงจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดทั้งการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และทัศนคติในด้านการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยแล้ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

พระมหาสนั่น อุตตมเสฏโฐ (ประเสริฐ) (2549, หน้า 87) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานเผยแผ่ของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต นั้นเป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม จึงถือว่าเป็นการเผยแผ่ที่มีรูปแบบกำหนดไว้แล้ว เช่น ระยะเวลาในการจาริกเผยแผ่ เป็นต้น ก็มีกำหนดระยะเวลาในการจาริก ไม่ใช่การเผยแผ่ตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการเวียนอบรมบรรยายไปตามโรงเรียนต่าง ๆ บางโรงเรียน 2 ปี จึงมีพระธรรมทูตมาอบรมบรรยายก็มี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานเหลือเกิน เมื่อเปรียบเทียบกับระยะที่เด็กมีให้กับสื่อมวลชน เช่น โทททัศน์ เป็นต้น ถือว่าน้อยมาก ถ้าได้ดูสื่อที่เสียงหรือเป็นอันตรายต่อศีลธรรม เด็กก็มีโอกาสที่จะประพฤติในสิ่งที่ไม่ดี ไม่งามได้ง่าย แนวทางการแก้ปัญหา คือ พระธรรมทูตควรจะได้มีส่วนในการเผยแผ่อย่างอื่นนอกจากงานของพระธรรมทูต เช่น จัดเข้าค่ายอบรมศีลธรรม มีเว็บไซต์ของพระธรรมทูต เป็นต้น เด็กจะได้มีเวลากับสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์มากขึ้น จิตใจจะได้โอนเอียงหรือเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี ผลสำเร็จหรือจุดเด่นในการเผยแผ่ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิตคือการอบรมบรรยายได้สาระ และความเพลิดเพลิน ทำให้นักเรียนตั้งใจฟังและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ส่วนปัญหาในการอบรมบรรยาย เช่น ถ้าพระธรรมทูตบรรยายแบบเน้นเนื้อหาเพียงอย่างเดียว บรรยายเนื้อหากว้างเกินไป อธิบายไม่ละเอียด อธิบายแบบเนือย ๆ และอธิบายโดยใช้เวลานานมาก เด็กจะไม่เข้าใจและเกิดความเบื่อไม่สนใจฟัง ปัจจุบันสื่อมีเยอะ รายการธรรมะจากสื่อก็มี เด็กสามารถเลือกดูเลือกชมได้ ถ้าอบรมบรรยายแบบสนุกสนาน เด็กจะสนใจ ไม่เบื่อ ปัญหาด้านอื่น ๆ ได้แก่ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการพูด บางรูปก็พูดเสียงดังเกินไป พูดเร็วเกินไป เป็นต้น แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวของพระธรรมทูตคือต้องอบรมบรรยายในเนื้อหาที่พอเหมาะ อธิบายให้ละเอียด ใช้สื่อประกอบการอบรมบรรยาย และบรรยายตามเวลาที่กำหนดไว้ ไม่เลยเวลาด้วย สำหรับปัญหาในการพูด พระธรรมทูตต้องฝึกฝนการพูดให้อยู่ในระดับที่พอดีไม่เร็วและไม่เสียงดังจนเกินไป เมื่อพระธรรมทูตแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านี้ได้ การอบรมบรรยายจะตรงกับความต้องการของนักเรียนทำให้การเผยแผ่ได้ผลดี

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโภ) (2546, หน้า 185-186) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและ รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” ได้กล่าวถึงเทคนิคการเผยแผ่ของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ว่าได้ใช้เทคนิค และรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรม โดยยึดเทคนิคและรูปแบบการสอนและการสื่อสารตามแนวพุทธ ผสมผสานกับ หลักนิเทศศาสตร์ทั่วไป โดยได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีดีโอ หนังสือ และสื่อสารมวลชนอื่น ๆ เข้ามาช่วยเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่

พระมหาจรรุญ ปญญาโร (อินทรีย์รงค์) (2540, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของ พระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” จากการศึกษาพบว่า ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เถรวาทตั้งแต่ชีวิตเริ่มต้น จนถึงวาระสุดท้ายของท่าน มีความโดดเด่น คือความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ พระมหากัสสปเถระ เป็นแบบอย่างของผู้สันโดษที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสของหมู่ความ เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อันเป็นธรรมเนียมของนักบวชที่ควรใช้เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติด้านนี้ ความเป็นผู้คงแก่เรียน ท่านพระมหากัสสปเถระ แม้บวชเมื่ออายุมาก ท่านก็ไม่ทอดธุระ ในพระศาสนามุ่งประพฤติปฏิบัติจนเกิด ความสมบูรณ์ในไตรสิกขาจนถึงจุดหมายคือพระอรหัตผล เป็นผู้แตกฉานในองค์ธรรม อบรมสั่งสอนภิกษุ ทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเป็นที่เคารพของหมู่ภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ท่านพระมหากัสสปเถระ ได้เป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ จนเป็นที่เคารพ ยำเกรงของเพื่อนภิกษุถือเป็นการสั่งสอน ด้วยการปฏิบัติซึ่งมีผลมากกว่า การพูดอบรมสั่งสอนโดยตรง มหาสังฆปาโมกข์ พระมหากัสสปเถระ ได้รับมอบหมายให้เป็นประธานในการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรกในปีพุทธปรินิพพาน อันเป็น การรักษาหลักการและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ใช้เป็นแนวทางการศึกษาและปฏิบัติสืบต่อมา ซึ่งเป็นต้นแบบ ของพระพุทธศาสนาเถรวาทสืบมาจนถึง ปัจจุบัน

พระวุฒิกมล วุฒิกมลโณ (พรหมพิมพ์) (2543, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการ เผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของ พระราชวรมุนีมีจุดเด่น คือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษารวมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม
- 2) เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา
- 4) เนื้อหาประเภทวิชาการ

จากการศึกษาวิจัยหนังสือและผลงานของพระราชวรมุนี จำนวน 42 เรื่อง พบว่า พระราชวรมุนี ท่านมีเทคนิคและวิธีการนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด 6 วิธี ดังนี้

- 1) นำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ
- 2) นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ
- 3) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น
- 4) นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ
- 5) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบบรรยาย

6) นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

ผลการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุสามเณรทั้งสองกลุ่มที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยต่อบุคลิกลักษณะเนื้อหาพุทธธรรม และเทคนิควิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชวรมุนีที่น่าเสนอ และมีความพอใจอยู่ในระดับดีมากต่อการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชวรมุนีในปัจจุบัน หนังสือสองเรื่องที่พระภิกษุสามเณรทั้งสองกลุ่มอ่านมากกว่าครึ่ง คือเรื่องปลูกปลูกบิเญยามวิฤตและพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

พระมหาสัญญา ปัญญาวิจิตโต (โปรงใจ) (2543, หน้า 174-175) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและแนวทางการเผยแพร่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนฺโก “หลวงตา แพร่เยื่อไม้”) จากการศึกษาพบว่าท่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเทศน์มหาชาติ และการเทศน์ธรรมวัตรตามแบบประเพณีโบราณดังกล่าว มาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์และนำเข้าสู่การปาฐกถาธรรม-บรรยายธรรมอภิปราย ไต่ถามที่ และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังใช้การเผยแพร่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แลกบันทึกลงเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายคือ มุ่งที่จะให้ผู้ฟังที่มีโลภะ โทสะโมหะ ก็ให้หายจากโลภะ โทสะ โมหะ ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์บ้าง ผู้ฟังที่มีความประพฤติไม่ดีอย่างใดอย่างหนึ่งก็ให้เลิก ลด ละได้ หรือผ่อนให้คลายลงได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้นสะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมไทยสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำและเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ ที่สังคมไทยยังบกพร่อง

พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภสฺสโร) (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ ชุมชน นักเรียนนักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดูแลเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีพร้อมกับพระปริยัติธรรมสามัญเป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมในท้องถิ่น อีกทั้งจะต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นสำคัญ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การศึกษากระบวนการทำงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พระสงฆ์มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทการสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลในท้องถิ่นเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวจากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานเอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดจนกิจกรรมสาธารณสุขประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิตศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพื่อให้สังคมได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

คือ ทาน ศิล ภาวนา ส่วนผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป ได้แก่ผลด้านสาธารณสุขประโยชน์ ทำให้ได้สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น สถานือนามัย หอสมุด ศาลาประชาคม ซึ่งส่งผลให้เกิดแหล่งรักษาโรค และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้านจิตใจทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสาธารณสุขสงเคราะห์ และเกิดศรัทธายิ่งขึ้น

2.5 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กรณีศึกษา ขวัญอารีย์ (2535, หน้า 12) ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้

1) บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed Orideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

2) บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้ 3) บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง

4) เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรมส่วนเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาบทบาทของตนเอง เพื่อความเหมาะสมในสังคมนั้น ประกอบด้วย 2 สาเหตุหลัก ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการสื่อสารมวลชน ค่านิยมด้านความเชื่อดั้งเดิม รวมไปถึงการแทรกแซงของภาครัฐ นักการเมืองนักธุรกิจเอกชน

2. ปัจจัยภายใน ได้แก่ องค์การของพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากปัจจัยภายในองค์การเอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฎหมายคณะสงฆ์ การประชุมพระสังฆาธิการ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกลามาอย่างยาวนานพระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วยซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน “แบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไปตามลักษณะแบบอย่างที่ดีที่สังเกต นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้วบุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ความปิติเมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ประสพสุข พินิจประยูล กล่าวว่ “บทบาทคือ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมพระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วยซึ่งเป็น

วินัย เก่งสุวรรณ (2541, หน้า 118-123) พบว่า บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่ทำได้ดีที่สุดมีดังนี้

- 1) บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมอนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนด้วยทุนการศึกษา และอุปกรณ์การเรียน
- 2) บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางชนิดหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์
- 3) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชนจิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่ถ่วงวายเป็นไขในความหมายของคำว่า ธรรม ย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรมนอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก
- 4) บทบาทด้านการสงเคราะห์ทางจิต พระสงฆ์มีบทบาทในด้านการช่วยบรรเทาปัญหาและมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ทำได้โดยตรงคือ งานสังคมสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก
- 5) บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน
- 6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจเพราะจิตที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วย การพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่าภาวนา หรือกรรมฐานมี 2 ประการ คือ สมถภาวนา คือทำจิตใจให้สงบ และวิปัสสนาภาวนา คือ ทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง
- 7) บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดกันมาจากบรรพชน สู่อนุชนรุ่นหลังวัฒนธรรม
- 8) บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องธรรมชาติ กฎของธรรมชาติการปฏิบัติตามกฎระเบียบของธรรมชาติและผลที่ได้จากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะฉะนั้น จึงปรากฏหลักธรรมมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์จะต้องอาศัยในการดำเนินชีวิต
- 9) บทบาทด้านการรักษาโรค วัดเป็นสถานพยาบาลที่ใช้รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญามานับตั้งแต่สมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งที่เก็บรวบรวมตำราทางการแพทย์พื้นบ้าน และมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอพระรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วย บทบาทของวัดเท่าที่ได้กล่าวมานี้ ไม่เพียงเป็นสิ่งที่รู้กันทั่วไปในหมู่ของคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แม้ชาวต่างชาติที่ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ยังสามารถมองเห็นบทบาทของวัดดังกล่าวได้อย่างชัดเจน แม้ในสมัยปัจจุบันบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนก็ไม่ได้หายไปจากสังคมไทย ยังคงมีบทบาทเป็นที่พึ่งของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ยากไร้ในชนบท หรือผู้ป่วยที่เกือบสิ้นหวังในชีวิต หรือผู้ป่วยที่เข้าสู่ระยะสุดท้ายของชีวิต ด้วยปัญหาสุขภาพทางการแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถเยียวยารักษาได้การรักษาที่พระสงฆ์จึงเป็นทางเลือกสุดท้าย ซึ่งถึงแม้จะไม่สามารถชี้ผลที่แน่ชัดของสุขภาพทางกายว่าดีขึ้นหรือไม่ แต่ก็ให้ผลดีต่อสุขภาพจิตของผู้ป่วยได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะวัดเป็นสถานที่อันสงบ เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของ

ชุมชน วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและลึกซึ้งจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เนื่องจากชีวิตของคนในชุมชนเกี่ยวพันอยู่กับวัดตั้งแต่เกิดไปจนตาย ดังนั้น บทบาทของวัดที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็คือการให้บริการหรือส่งเสริมสุขภาพของชุมชนให้ดีขึ้น อย่างน้อยทำให้ปัญหาเรื่องสุขภาพกายสุขภาพจิตลดน้อยลง จะเห็นว่าวัดได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้บริการต่าง ๆ ที่จำเป็น วัดกับชุมชนเปรียบได้กับชีวิตของคนเรา วัดเปรียบเหมือนจิตใจหรือจิตวิญญาณของชุมชนและชุมชนเปรียบเหมือนร่างกาย วัดจึงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมและเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนแต่ละระดับ แต่ละท้องถิ่น แม้กระทั่งเมื่อได้สร้างหมู่บ้านเล็ก ๆ ขึ้นใหม่ก็ต้องสร้างวัดขึ้นมาด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้เลือกผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแนวทางการพัฒนาในด้าน อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยสอดคล้องกับตัวชี้วัดและเป้าหมายความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้ โดยใช้มาตรฐานการศึกษาของกระทรวงศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยมาตรฐาน 15 ด้าน แต่ผู้วิจัยเลือกมาตรฐานที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ได้รับจากการเผยแผ่ 3 คือ อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา

พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ (2555, หน้า 110) บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมผลการวิจัย พบว่า 1. บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า พระสงฆ์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ (1) ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบการอบรม (2) ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบทั่วไป (3) ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

การเผยแผ่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญ และประสบการณ์ในการทำงานกัน อีกทั้งยังพบว่า พระสงฆ์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลดังกล่าวแตกต่างกันพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในด้านปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด นครปฐม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าว มีดังนี้ (1) พระสงฆ์ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่ในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา (2) ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรของคณะสงฆ์เอง รวมทั้งจากหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (3) ประชาชนไม่มีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ (4) อุปสรรคในการให้ความสะดวกแก่พระสงฆ์ในการอบรมหรือในการเผยแผ่มีน้อย ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ดังนี้ (5) เจ้าคณะผู้ปกครองควรมีการทำความเข้าใจกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่พระสงฆ์จะเข้าไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือควรมีการปรึกษา ประชุมเพื่อทำความเข้าใจกันในเรื่องต้น (6) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการเผยแผ่อย่างเหมาะสมและต่อเนื่องชัดเจน (7) พระสงฆ์ควรทำความเข้าใจกับประชาชน และทำความเข้าใจกับพระสงฆ์เพื่อให้ประชาชนเปิดรับสิ่งที่พระสงฆ์จะมอบให้และ (8) ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์เพื่อการเผยแผ่รูปแบบของการเผยแผ่บางรูปแบบ อุปกรณ์มีความจำเป็นอย่างมากในการสื่อสารกับผู้รับการเผยแผ่

กรรณิ์ คำจันทร์ และ ประสาท อิศรปริดา (2557, บทคัดย่อ) การพัฒนาความพร้อมทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยการจัดประสบการณ์ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญาผลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพหุปัญญาของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาศักยภาพทางสมองและปัญญาให้กับเด็กตั้งแต่ วัยอนุบาลมากขึ้น เพราะจากการศึกษาพบว่ามนุษย์ทุกคน มีความสามารถที่หลากหลาย มีปัญญาหลายด้านในตนเอง และแต่ละคนมีความสามารถหรือปัญญาที่โดดเด่นแสดงออก ถึงความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน แต่ปัญญาทุกด้านทำงาน ร่วมกันจึงมีผลให้มนุษย์สามารถคิดแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ ผลงานได้อย่างมากมายโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้เสนอทักษะความสามารถที่ผู้สอนควรให้ความสนใจไว้ 8 ด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดทฤษฎีพหุปัญญาเป็นรูปแบบ ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ให้โดดเด่นขึ้นตามความต้องการของพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542

พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาผลการเผยแผ่โครงการธรรมะสัญจรของนิสิตมหาวิทยาลัยนครราชสีมา วิทยาเขตขอนแก่น ผลที่เกิดขึ้นสังคม ความเอื้ออาทรต่อกันได้เกิดขึ้นในสังคม ความน้ำใจช่วยเหลือกัน การปฏิบัติตนตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 และมีการให้ทานแบ่งปันแก่คนผู้ด้อยโอกาส ส่วนในบุคคลในสังคมก็รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อครอบครัวทำสังคมน่าอยู่มากขึ้นเพราะทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเองและรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราในการที่จะคิดทำสิ่งใด ๆ สังคมเกิดความเห็นอกเห็นใจกัน ได้รับรู้แนวทางการปฏิบัติตัวที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างถูกต้องจนทำให้เกิดความสุขในสังคม ทำให้สังคมเห็นความสำคัญในการอุทิศตนเพื่อทำประโยชน์แก่สังคมมากขึ้น

สมสุข นิธิอุทัย (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ศึกษาความหมายพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธตามการกระทำ สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน อันเป็นผลมาจากการบงการของตัณหา มีเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน มี 3 ชั้น คือ

- 1) เป้าหมายในปัจจุบัน
- 2) เป้าหมายในอนาคต
- 3) เป้าหมายขั้นสูงสุด

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน ตามแนวพุทธโดยใช้หลักไตรสิกขา สถาบันทางสังคมเป็นปรโตโมหะช่วยส่งเสริมการพัฒนาแนวพุทธให้แก่เยาวชนสำหรับการพัฒนาเยาวชนใน สังคมไทย ศึกษาพฤติกรรมของ เยาวชนที่สามารถวัดได้เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนครอบคลุม 4 ด้าน คือ

- 1) ไม่เบียดเบียนตนเอง
- 2) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
- 3) รับผิดชอบต่อหน้าที่
- 4) พัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคม

สาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เกิดจากสาเหตุ ทางครอบครัว เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชน คือการมีทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เยาวชนกระทำ

พฤติกรรมนั้น การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใน การพัฒนาเยาวชน ได้แก่ การพัฒนาวินัย ในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิด บทบาทของสถาบันทางสังคมมีส่วนในการอบรมสั่งสอน ชัดเจน และเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา พัฒนาการของการพัฒนาเยาวชน ตามแนวพุทธในสังคมไทย พบพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในเรื่องความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทยสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชนตามแนว พุทธในสังคมไทย เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ในสังคมไทย การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย และบทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี จะกล่าวถึงขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ซึ่งมีแนวทางวิจัย แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ของพระธรรมทูต โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระธรรมทูต ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับบทบาท ทฤษฎีเกี่ยวกับพระธรรมทูต ระเบียบกองงานพระธรรมทูตว่าด้วยการจัดระเบียบงานพระธรรมทูต พ.ศ. 2534 รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งของไทยและต่างประเทศ จากเอกสาร ตำรา วารสารทางวิชาการ เอกสาร อิเล็กทรอนิกส์

3.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การวิจัยในแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งเน้นศึกษาในด้านบทบาทพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติจังหวัดราชบุรี ผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดราชบุรี และผู้ปกครองนักเรียนจังหวัดราชบุรี เพื่อ

3.1.2.1 แสวงหาความเข้าใจในบทบาทพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติจังหวัดราชบุรี

3.1.2.2 การพยายามทำความเข้าใจในการแสดงบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ

3.1.2.3 แสวงหาความจริงในผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่เกิดขึ้นจากบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ

3.2 พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

3.2.1 พื้นที่ของการศึกษา

พื้นที่ของการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี มี 2 โรงเรียน

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

(1) ประชากรของการวิจัย ได้แก่พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดราชบุรี และผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน

(2) กลุ่มตัวอย่างการวิจัย ได้แก่

1) พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร จำนวน 5 รูปซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่มีผลงานการปฏิบัติงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรีที่ดีเยี่ยม

2) ผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดราชบุรี จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดเขาวัง (แสง ช่วงสุวนิช) และโรงเรียนเทศบาล 1 (วัดสัตตนารถปริวัตร) ซึ่งโรงเรียน ทั้ง 2 โรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่ส่งเสริมงานพระพุทธศาสนา และเป็นโรงเรียนที่ส่งเสริมวิถีพุทธ

3) ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน การสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ จำนวน 5 คน ซึ่งผู้ปกครองทั้ง 5 คนนั้น ล้วนเป็นกรรมการสถานศึกษาโรงเรียน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างด้วยคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของแบบคำถาม ดังนี้

3.3.1 ทบทวนเอกสารต่าง ๆ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูต, ระเบียบกองงานพระธรรมทูตว่าด้วยการจัดระเบียบงานพระธรรมทูต

3.3.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

3.3.3 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.3.4 อาจารย์ที่ปรึกษาได้ทำการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์อีกครั้งก่อนที่จะนำไปใช้สัมภาษณ์จริง ผู้ศึกษาวิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 1 ชุดคือ

สำหรับสัมภาษณ์พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพ

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประกอบด้วย ข้อคำถาม 4 ด้าน

ด้านที่ 1 ด้านการให้การศึกษา

ด้านที่ 2 ด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่

ด้านที่ 3 ด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 4 ด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินการของพระธรรมทูต ประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน

ด้านที่ 1 บทบาทศาสนกิจด้านการให้การศึกษา

ด้านที่ 2 บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่

ด้านที่ 3 บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ด้านที่ 4 บทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย ในการวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการดังนี้ ดังนี้

3.4.1 ติดต่อขอหนังสือจากวิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

3.4.2 การรวบรวมข้อมูลพระธรรมทูตจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

3.4.3 การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากบุคคล 3 กลุ่ม คือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดที่ผู้ศึกษาวิจัยได้สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลและอธิบายขยายความพรรณนาตามข้อเท็จจริง ปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านของ ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการดำเนินการของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจากการสังเกตเพื่อให้สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังนี้

3.5.1 สรุปรูปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงตามประเด็นของตัวแปรต้น คือ ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และตัวแปรตามคือการดำเนินการของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ

3.5.2 สรุปลงและเขียนบรรยายตามประเด็น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

ขั้นที่ 1 การถอดเทปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ขั้นที่ 2 จัดเตรียมข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกต่าง ๆ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตมาทำการวิเคราะห์

ขั้นที่ 3 รวบรวมข้อมูล และสรุปรูปข้อมูลที่สำคัญๆ

ขั้นที่ 4 การประมวลผลและสรุปรูปข้อมูลที่เป็นจริง

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การเสนอผลการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

เนื้อหาในบทนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

การเสนอผลการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน โดยให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

- 1.1 บทบาทด้านการให้การศึกษาในโรงเรียน
- 1.2 บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.3 บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- 1.4 บทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ตอนที่ 2 การดำเนินการของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

- 2.1 บทบาทด้านการให้การศึกษาในโรงเรียน
- 2.2 บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.3 บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- 2.4 บทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ จังหวัดราชบุรี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี และบทบาทของพระธรรมทูต และ ปรากฏผลการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

ผลการศึกษาวิจัยในด้านบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้ศึกษาแบ่งการสัมภาษณ์บุคคลเป็น 3 ส่วน คือ การสัมภาษณ์พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับผลการดำเนินการของพระธรรมทูต 4 ด้าน คือ ด้านการให้การศึกษารในโรงเรียน ด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่ ด้านศาสนกิจวันสำคัญทางศาสนา ด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผลด้านการให้การศึกษารในโรงเรียน

ผู้ศึกษารวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการด้านการให้การศึกษารในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 2 ประเด็น ดังนี้

1.1.1 ผลการศึกษารได้พัฒนานักเรียนในด้านสติปัญญา

1.1.2 ผลการศึกษารได้พัฒนาในการปรับตัวเข้ากับสังคม

เด็กเปรียบได้กับผ้าขาวใส่อะไรก็เป็นแบบนั้น ในโรงเรียนได้ให้ความเห็น ด้านการพัฒนาสติปัญญาของนักเรียน การจัดการเรียนการสอน จะช่วยให้เด็กมีวิถีคิด มีวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดทางเลือกและวิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ซึ่งจะส่งเสริมพัฒนาการในวันข้างหน้าให้ดียิ่งขึ้น มีผลการสอบธรรมศึกษา เป็นที่น่าพอใจ มีความรอบคอบก่อนการตัดสินใจมากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบคิดแก้ปัญหาตามวิธีการของตัวเอง ชอบแสวงหาวิธีการต่าง ๆ จากการลงปฏิบัติความเข้าใจในบทเรียน และการรับรู้ในการอยู่ร่วม ในสังคมของนักเรียนมีมากขึ้นการใส่ใจกับการทำงานมีมากขึ้นได้ชัด แต่เราต้องรู้ว่าควรสอนเด็กแบบไหนด้วยวิธีการอย่างไร เด็กมีหลายประเภทอยู่ที่เราที่เป็นครูว่าจะยึดหลักกรรมไหนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้และสอนเด็กนักเรียน ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีเหตุมีผล เด็กจะชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่วิชาการจนเกินไป แค่นั้น ๆ แต่ให้ได้ใจความ เด็กค่อนข้างตอบสนองดีมาก เมื่อมีการสอบถามกลับไปว่าที่พระอาจารย์สอนให้แกคิดอย่างไร เด็กสามารถตอบได้ และตอบนอกกรอบได้ด้วยถือว่ามีการพัฒนาการด้านสมองดีเยี่ยมสามารถโต้ตอบในเรื่องเนื้อหาหลักกรรม

การพัฒนาสังคมของนักเรียน เห็นว่า การอยู่ร่วมกันกับเพื่อนดีขึ้น ปัญหาเรื่องการใช้กำลังน้อยลง รู้จักวิธีการอยู่ในสังคมได้ รู้จักการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้ มีการเปลี่ยนพฤติกรรมเล็กน้อย ส่งเสริมให้มีการจัดกลุ่มในการสอน เพื่อให้เด็กนักเรียนรู้จักการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับเพื่อน ๆ นักเรียนมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น โดยการแสดงออกที่เหมาะสม ก่อนหน้านั้นนักเรียนจะชอบทำเสียงแปลก ๆ พูดคำหยาบคาย เพื่อเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนและคุณครู และหลังจากนั้นพฤติกรรมเหล่านี้ก็มึน้อยลง เมื่อมีการเล่นด้วยกันของนักเรียน จะสามารถสร้างระเบียบกติกาขึ้นเองไว้เป็นแนวปฏิบัติรับรู้ความสามารถของตนและของเพื่อน เด็กจะเข้ากลุ่ม มีความรู้สึกยอมรับและไม่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนเด็กที่เพื่อนยอมรับเข้ากลุ่มและมีชื่อเสียงในกลุ่มเพื่อน จะพัฒนาการทางสังคมได้ดี สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับคนอื่น ลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง มีความคิดกว้างขึ้น มีความเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น เริ่มมีเหตุผล จึงตัดสินใจสิ่งต่างอย่างมีเหตุผลมากขึ้นโดยดูการกระทำที่มาจากเกี่ยวข้องด้วย สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือตนเอง รู้การปฏิบัติตนในสังคม มีมารยาททางสังคมมากขึ้น สมรรถนะตามวัย นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น รู้จักการวางตัวกับพระสงฆ์มากขึ้น รู้มีความเคารพผู้อื่น มีมารยาทมากขึ้น สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมมากขึ้น มีจิตอาสา การเอาใจใส่ ช่วยเหลือกันและกัน เป็นการสร้างความผูกพันรักใคร่ในครอบครัวซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมของการเรียนรู้สังคมของเด็ก สามารถอยู่ในสังคมได้มากขึ้น

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 3 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “นักเรียนมีความเคารพและตั้งใจเรียนมากขึ้น ส่งผลทำให้มีสติปัญญาของนักเรียนดีขึ้น เพราะว่าความมีสมาธิตั้งใจฟังนักเรียนมีความสนใจ ใฝ่รู้ มีความรู้ความสามารถ มีผลการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจมากขึ้น ซึ่งมาจากการปลูกฝังความสามารถ ความรับผิดชอบ และความอดทนของตัวเอง การฝึกสมาธิ มีทัศนคติที่ดีต่อการสอบว่าอาจทำผิดพลาดและสามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้ ด้วยการพยายามให้มากขึ้นในครั้งต่อไป รู้จักนำแนวคิด มาปฏิบัติ รู้จักนำความจริงมาปฏิบัติ คือ ถ้าไม่อ่านหนังสือก็จะทำให้สอบตก เด็กนักเรียนที่มาเรียนค่อนข้างแก่แก่มาก ส่วนใหญ่ก็เป็นเด็กที่รู้จักกันในบ้านก็อยู่ใกล้วัด ด้วยความที่บางคนบ้านก็ไม่พร้อมในการดูแลลูกก็ปล่อยประหละเลย ส่วนใหญ่เด็กพวกนี้จะมีสมาธิตั้งใจเรียนมาก ส่งผลให้การเรียนดี ส่วนคนที่พ่อแม่พร้อมส่งให้เรียนก็จะดี ไม่กลัวใคร ส่วนตัวคิดว่าการศึกษาเป็นศาสตร์ที่ดีมาก ส่งผลทำให้มีสติปัญญาของนักเรียนดีขึ้น เพราะว่าความมีสมาธิตั้งใจฟัง แต่ส่วนใหญ่ที่ไปสอนก็จะประสบความสำเร็จกันมาก เพราะเราต้องรณรงค์ให้เด็กหัดมีสมาธิ เพราะหากมีสมาธิปัญญาก็จะตามมาในที่สุด นักเรียนสามารถอยู่กับเพื่อนได้มีความเคารพคุณครูมากยิ่งขึ้น มีความกล้าแสดงออกในสิ่งที่ควรทำ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูต. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียน ที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “เด็กมีพัฒนาการที่ดีมาก ในการสอบธรรมศึกษาทุกปีก็จะมีนักเรียนสอบผ่านเยอะมาก เพราะจะได้รางวัลจากพระอาจารย์ ที่สอนหากคนใดสอบผ่านสร้างขวัญกำลังใจให้เด็กในการสอบ ถึงแม้ว่าไม่มีรางวัลเด็กนักเรียนก็สามารถทำข้อสอบได้เพราะเด็กเขามีความมุ่งมั่นตั้งใจและพยายามมาก คือว่าเกณฑ์การประเมินถือว่าดีเยี่ยม และ นักเรียนมีความเกรงใจผู้อื่นเพิ่มมากขึ้นพูดจาไพเราะขึ้น” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “ให้นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ มีความฉลาด ใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง รู้จักตนเอง และมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีทักษะการแก้ปัญหา และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ทั้งด้านการเรียน การเข้ากับเพื่อน เข้ากับครู และปรับตัวให้เข้ากับระบบโรงเรียน มีความรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “มีความตั้งใจตั้งใจเรียนมากขึ้น เข้าใจในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อก่อนเวลาโรงเรียนหยุดเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ลูกสาวไม่ทราบวันหยุดเนื่องในวันอะไร แต่เมื่อได้เรียนแล้วตอนนี้ตอบได้แล้วว่าหยุดวันอะไร และวันนั้นมีความสำคัญอย่างไรถือว่าการเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 5 ได้ให้ข้อมูลว่า “ตอนนี้ลูกสามารถนำหลักธรรมมาใช้โดยการเข้าใจในความดี คือ ความเพียรพยายามในการอ่านหนังสือเพื่อให้ถึงเป้าหมาย ลูกสอบได้ที่ดีขึ้นเลื่อนจากลำดับกลาง ๆ เป็นลำดับแนวหน้าด้วยความพยายามและขยัน ลูกเรียนธรรมศึกษากับพระอาจารย์ทุกสัปดาห์ และสอบธรรมศึกษาโทได้ ถือว่าประสบความสำเร็จอีกอย่างหนึ่ง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

1.2 ผลด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่ในโรงเรียน

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่าย คือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษานในโรงเรียน

และทักษะที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 4 ประเด็น ดังนี้

- 1.2.1 นักเรียนมีสภาวะด้านอารมณ์ และสมาธิที่ดีขึ้น
- 1.2.2 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์มีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน
- 1.2.3 นักเรียนได้ร่วมโครงการปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5”
- 1.2.4 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ได้เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

การสอนในเชิงแสดงความคิดเห็นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้เด็กนักเรียนได้พัฒนาความรู้ หรือพัฒนาความคิดของตนเองมากขึ้น ไม่สร้างความกดดันให้กับนักเรียนจนบางครั้ง นักเรียนยังมีความรู้สึกกลัวเสียเปรียบกว่าผู้ที่สนั้นเป็นพระไม่ใช่ฆราวาสสร้างความสนิทสนมคุ้นเคย ลดช่องว่างทำให้เด็กมีความคุ้นเคยจากการสอนครั้งแรกเด็กนักเรียนจะไม่อยู่เฉยเลย เสียงดัง ไม่มีสมาธิ หลังจากการสอนไปได้ระยะหนึ่งนั้นมีความอดทนในการเรียนการสอนมากขึ้น มีสมาธิจดจ่อกับเรื่องที่สอนมากขึ้น เนื่องจากพระก็ต้องปรับกระบวนการสอนมาให้เข้ากับสภาวะ ของนักเรียน ที่มี ความอดทนต่ำ มีสมาธิในการฟังไม่เกิน 15 นาที หลังจากนั้นอารมณ์ จิตใจไปจดจ่อกับสิ่งอื่น นอกเหนือจากเรื่องที่สอนใน ณ ขณะนั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลทางอารมณ์ สมาธิเด็กนักเรียนก็จะมาอยู่ที่ การเรียนเพิ่มมากขึ้น จาก 15 นาที จนกลายเป็น ครึ่งชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง มีการอธิบายให้นักเรียนเข้าใจ พฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม และหาตัวอย่างเพื่อนในวัยเดียวกันที่มีพฤติกรรมที่ดี ที่จะเป็น ตัวอย่างได้ มีความก้าวร้าวน้อยลง เข้าใจโลกกับความเป็นจริงมากขึ้น มีความกตัญญูกตเวที ส่งผลให้เด็ก เยวชาญ มีความกตัญญูรู้คุณต่อพ่อแม่ ให้ความเคารพ นอบน้อมต่อผู้ใหญ่ อีกทั้งทำให้ผู้สูงอายุได้รับความ รัก และความอบอุ่นจากลูกหลาน ผลการดำเนินงานนี้ที่สามารถเห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่ง คือ ความ มีจิตใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ต่อเพื่อน ๆ ในห้องเรียนเนื่องจากการสอนของพระธรรมทูตจะมีกติกาสอนให้ เด็กรู้จักหน้าที่ในขณะที่เรียน มีคติธรรมคำสอน และมีข้อคิดผ่านนิทานธรรมะ ให้เด็กรู้จักเกรงกลัวต่อบาป ให้เด็กวัยนี้รู้จักกับทุกอารมณ์ความรู้สึกที่ผ่านเข้ามา และช่วยให้เด็กสามารถ แสดงออกที่เหมาะสม ด้วย การฝึกฝนแนะนำ ให้คำชมเมื่อเด็กทำได้ดี และแก้ไข ชักจูง แนะนำเมื่อเด็กทำไม่เหมาะสม ส่งเสริมให้ เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์และมีการปรับตัวที่ถูกต้อง จะเป็นการสร้างเสริมความฉลาดทางอารมณ์ที่เรารู้จัก กันดีในนามของอีคิว ให้มีความฉลาดทางอารมณ์ เข้าใจโลกมากยิ่งขึ้นรู้จักบาปบุญ ซึ่งพระธรรมทูตฝ่าย ปฏิบัติการณ์ได้มีส่วนช่วยให้นักเรียนในโรงเรียน ได้รู้จักการแยกแยะคุณธรรมจริยธรรม

นักเรียนในปัจจุบันมีจริยธรรมในการดำรงชีวิตน้อยมาก แนวทางซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ในการ ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และเป็นลักษณะที่สังคมต้องการเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม นักเรียนที่มีจริยธรรมอยู่ในตนเอง ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในสังคมและ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขและ เป็นคนที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของสังคม

การที่มี พระธรรมทูตเข้าไปในโรงเรียนทำให้ได้เผยแพร่โครงการของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ร่วมกับคณะสงฆ์ ตามมติมหาเถรสมาคม ที่รณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วม โครงการ ปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ทำให้นักเรียน ในโรงเรียนได้เรียนรู้ และสามารถเข้าใจแก่นความรู้ของตามโครงการอีกด้วย

การที่พระธรรมทูตต้องเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในปัจจุบัน อย่างเช่น อินเทอร์เน็ตเป็น เครื่องมือในการสอนศาสนาในโรงเรียน ถือว่าท่านเปิดโลกทัศน์ให้กับนักเรียน ให้นักเรียนสนใจธรรมะ

มากขึ้นเข้าถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีอย่างสื่อทีวีที่สามารถนำข่าวสารความรู้ไปถึงเด็ก ๆ ในโรงเรียน พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรบางท่านแปลงธรรมะให้เป็นเพลง เป็นหนังสือที่เด็กชอบทำให้นักเรียน เพลิดเพลินมากยิ่งขึ้น

ผู้บริหารโรงเรียนคนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “อารมณ์ของนักเรียนนิ่งขึ้นมาก ค่อนข้างมีสมาธิ มากกว่าเดิม นับได้ว่าความสุข มีความพึงพอใจเกี่ยวกับการเรียนของตนเองมากขึ้นเป็นวัยที่รู้จักเหตุและผล มีความคิดเป็นของตัวเอง สามารถแก้ไขปัญหา พร้อมที่จะเรียนรู้ระเบียบวินัย เริ่มเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือ รู้จักให้และรับ โดยนักเรียนจะชอบให้พระธรรมทูตเข้าใช้สื่อการสอนเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งให้นักเรียนได้รู้จักโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “อารมณ์นักเรียนดีขึ้นมีอารมณ์โกรธ น้อยใจ เอาแต่ใจตัวเองน้อยลง มีสมาธิกับการทำการบ้านมากขึ้น จดจ่อกับสื่อการสอนของพระธรรมทูตที่พระเข้ามาสอน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “อารมณ์นักเรียนดีขึ้น ร่าเริง รู้จักการให้อภัยมากขึ้นโดยการไม่ค่อยแก้งเพื่อนกันในห้อง ร้องรู้เคารพสถานที่มากยิ่งขึ้น และได้ให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาเพื่อยกเพิ่มระดับให้จังหวัด” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

1.3 ผลด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษารวมทั้งในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 2 ประเด็น ดังนี้

1.3.1 โรงเรียนได้เข้าร่วมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยมีการจัดทำโครงการ

1.3.2 นักเรียนได้รู้จัก เห็นความสำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถชักชวนผู้ปกครองให้เข้าร่วมกิจกรรมในวัดใกล้บ้าน

โรงเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ซึ่งได้จัดกิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้วสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดไว้จึงเสนอรายงานผลการดำเนินงาน นักเรียนสามารถนำหลักการการดำเนินชีวิต และนำหลักคุณธรรมจริยธรรม ไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันได้ ดังตัวอย่างจากคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแนะนำว่า สามารถนำมาใช้ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการนำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นคนดี มีศีลธรรม และโรงเรียนได้จัดทำโครงการนำนักเรียนเข้าวัดทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้บริหาร คณะครู และนักเรียนได้ร่วมปฏิบัติธรรม เข้าวัด ฟังธรรม ทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา เพื่อช่วยให้เกิดความสงบร่มเย็นทางจิตใจ พร้อมปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมถึงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของวัด เล็งเห็นประโยชน์ของการเข้าวัด การฟังพระธรรมเทศนา รวมถึงร่วมกันทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามสืบต่อไป สามารถชักชวนผู้ปกครองที่บ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่บ้าน เนื่องจากเป็นวันหยุด

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวันสำคัญ

ทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าใจความสำคัญของวัน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “ในทุกเทศกาลวันโรงเรียนได้ตระหนักถึงวันสำคัญทางศาสนาที่มา โดยมีโครงการปฏิบัติธรรมของครู นักเรียน ทำให้โรงเรียนมีการพัฒนาการเรียนการสอน โดยเริ่มจากวันสำคัญ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนจะเห็นความสำคัญของทางพระพุทธศาสนา มากมีการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองที่เข้ามาร่วมโครงการผู้ปกครองบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมด้วยตัวเองก็จะพานักเรียนเข้าวัดที่ใกล้บ้าน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียน คนที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตได้สร้างความเข้าใจให้กับนักเรียน ได้เรียนรู้ถึงแก่นของพระศาสนาในเรื่องวันสำคัญ และเผยแผ่เพื่อให้นักเรียนทั้งหลายได้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เข้าใจในหัวใจหลักของวันสำคัญนั้น ๆ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียนในจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

1.4 ผลด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษาในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 2 ประเด็น คือดังนี้

1.4.1 โรงเรียนได้ตระหนักเห็นความสำคัญของประเพณีวันสำคัญของชาติ

1.4.2 นักเรียนได้รู้จักวันสำคัญ พร้อมทั้งร่วมอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วันสำคัญของชาติ

พระธรรมทูตได้มีส่วนร่วมในการเผยแผ่ ให้ความรู้ สร้างความตระหนักให้กับนักเรียนกิจกรรมวันสำคัญ เป็นกิจกรรมทั้งในหลักสูตร และนอกหลักสูตร ที่เน้นการปลูกฝังให้นักเรียนรู้จัก อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่สำคัญของชาติและภูมิใจในความเป็นไทย สืบทอดประเพณีอันดีของท้องถิ่น และเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งกิจกรรมวันสำคัญเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้รู้ความหมายและความสำคัญของวันสำคัญของชาติ ในวันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงนักเรียนได้แสดงความรักความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และวันบูรพมหากษัตริย์ไทย สร้างกล้าแสดงออก และแสดงความสามารถของตนเองที่ชื่นชอบนักเรียนได้ความรู้ และมีความสุขสนุกสนาน เป็นแบบอย่างที่ดีที่ทุกคนต้องปฏิบัติยึดถือ และทางโรงเรียนและผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยกัน

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับวันสำคัญของชาติมากยิ่งขึ้น ชอบทำกิจกรรมในห้องเรียนมาก และคอยซักถามประวัติความเป็นมาของวัน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนให้ความสำคัญกับประเพณี และวันสำคัญของชาติมาก เนื่องจากวันดังกล่าวคือรากเหง้าของวัฒนธรรมของไทย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนจะเห็นความสำคัญของทางพระพุทธศาสนา มากมีการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองที่เข้ามาร่วมโครงการผู้ปกครองบางท่านไม่สามารถเข้าร่วม

ด้วยตัวเองก็จะพานักเรียนเข้าวัดที่ใกล้บ้าน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียน คนที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตได้สร้างความเข้าใจให้กับนักเรียน ได้เรียนรู้ถึงแก่นของพระศาสนาในเรื่องวันสำคัญ และเผยแพร่เพื่อให้นักเรียนทั้งหลายได้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เข้าใจในหัวใจหลักของวันสำคัญนั้น ๆ ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียนในจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ตอนที่ 2 การดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

2.1 บทบาทด้านการให้การศึกษานในโรงเรียน

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการด้านการให้การศึกษานในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 4 ประเด็น ดังนี้

- 2.1.1 การบรรยายโดยการเล่านิทานประกอบ
- 2.1.2 การใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการสอน
- 2.1.3 การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 2.1.4 การให้นักเรียนเข้ามาเรียนมาศึกษาธรรมในวัด

บทบาทด้านการให้การศึกษานในโรงเรียนของพระธรรมทูตมีหลายรูปแบบ ซึ่งในการสอนธรรมะในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนและสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ไปปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อท่านได้มีโอกาสเข้าไปสอนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียนในโรงเรียน ท่านยังเป็นผู้มีส่วนช่วยในการ ส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งจะทำให้มี โอกาสในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนที่อาศัยอยู่ด้วยเนื่องจากบ้านที่อาศัยอยู่เป็นชุมชนของทางวัด ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย การเข้าไปในโรงเรียนและ ให้การศึกษานภายในบริเวณโรงเรียน โดยที่ พระธรรมทูตจะเข้าไปให้การศึกษานถึงโรงเรียนเนื่องจาก สถานศึกษาหลายแห่งขาดบุคลากร ในด้านพระพุทธศาสนาจึงไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดการ บูรณาการ การเรียนการสอนด้านศีลธรรมเข้ากับวิชาสามัญโดยทั่วไป ในสถานศึกษา อย่างเป็นระบบและ ครบวงจรทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติส่งผลให้ผู้เรียนขาดความซาบซึ้ง ขาดการปฏิบัติและขาดการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างทั่วถึงจึงไม่สามารถใช้วิชาพระพุทธศาสนา มา เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรมและแก้ปัญหาชีวิตของเยาวชนและประชาชนในสังคมได้อย่าง เต็มขีด และเป็นรูปธรรมการเรียนธรรมศึกษาในปัจจุบันหรือในประเทศไทยของเรานั้น ส่วนใหญ่จะมีการ เรียนการสอนภายในโรงเรียนและจะให้พระเข้าไปสอน และชี้แนะแนวการสอน ให้นักเรียนหัดเขียน กระทำธรรม รู้จักพุทธศาสนสุภาษิต และก็จะมีการสอบธรรมสนามหลวง ประจำปี ภายใตโรงเรียนจะ มีการเรียนการสอนเป็นกิจจะลักษณะหรืออาจจะประยุกต์เข้า ในวิชาพุทธศาสนาเลยแต่บางโรงเรียนก็มี การเรียนการสอนโดยตรง ซึ่งธรรมศึกษาตามหลักสูตรธรรมสนามหลวง ซึ่งจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ชั้นธรรม ศึกษา นั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในแต่ละชั้นจะมีการเรียนอยู่ 4 วิชาด้วยกัน ตามหลักสูตรธรรมศึกษาตรี โท เอก การมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่เรียนดีทุกปี เนื่องจากส่งเสริมการศึกษานให้นักเรียนที่มีจิตใจที่รัก และตั้งใจเรียน สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมีกำลังใจ

เรียน และกระตุ้นนักเรียนที่ไม่ค่อยตั้งใจแล้วมาเริ่มตั้งใจเรียนใหม่ พยายามสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักเรียน และผู้ปกครองอีกด้วย

ตั้งข้อมูลที่ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 1 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “โรงเรียนได้กำหนดคาบสอนเป็นตารางรายเทอม อาทิตย์ละ 1-2 ครั้ง เนื่องจากโรงเรียนขาดบุคลากรในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยวิชาสอนจะเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม พุทธธรรม บางครั้งถ้าไม่ได้มาสอนก็จะหาคาบชดเชยให้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้วิชาจริยธรรมมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ยังมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เรียนดี เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับนักเรียนอีกด้วย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมในปัจจุบันนี้จำเป็นมาก เพราะการที่จะปลูกฝังและพัฒนาคนให้มีคุณภาพให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม ต้องเริ่มต้นตั้งแต่เด็กในโรงเรียน เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป คุณธรรมพื้นฐาน ต้องให้นักเรียนรับรู้ เข้าใจ ศรัทธา และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัย ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และสามารถนำหลักการและเหตุผลไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ และแก้ปัญหาชีวิตของเยาวชนและประชาชนในสังคมได้อย่างเด่นชัด และเป็นรูปธรรม

ตั้งข้อมูลที่ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรูปที่ 2 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “การที่ได้เข้าไปในโรงเรียนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นต้องคำนึงถึงว่านักเรียนจะได้อะไร ไม่ได้อะไร ซึ่งหลักธรรมที่จะนักเรียนจะได้ไปนั้นก็เป็นหลักธรรมง่าย ๆ ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะสังคมสมัยนี้อยู่ยาก จึงต้องให้หลักธรรมพื้นฐานให้นักเรียนทำได้ง่าย ๆ ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ตั้งข้อมูลพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 3 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “การมีบทบาทในด้านการเรียนการสอนเฉพาะโรงเรียนที่เห็นความสำคัญของธรรมศึกษา เนื่องจากทุกปีจะมีการสอบธรรมศึกษา เอก โท ตรี ซึ่งจะมีโรงเรียนหลายโรงเรียนจะส่งนักเรียนเข้าสอบ และเป็นศูนย์สอบธรรมศึกษาในสถานศึกษา” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ตั้งข้อมูลที่ ผู้บริหารโรงเรียน ที่ 1 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “พระธรรมทูตมีบทบาทในการสอนธรรมะให้กับนักเรียน สอนธรรมศึกษาให้กับนักเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยมีปฏิทินการปฏิบัติงานการสอน ในการพัฒนาตนเอง พร้อมกันนี้ท่านจะสอนธรรมศึกษา หากมีการสอบธรรมศึกษา นักเรียนในโรงเรียนจะต้องมาเข้าค่ายอบรม ดิวข้อสอบจากพระอาจารย์ หัดเขียนกระทู้ธรรม ท่องจำพุทธภาษิต และในทางด้านสาระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทย และท่านวิธีการสอน ที่มันสมัยรวดเร็วอยู่เสมอ เนื่องจากพระธรรมทูตต้องมีการเผยแผ่การสอนนักเรียนอยู่ตลอด ดังนั้น ท่านยังต้องเป็นผู้ที่พัฒนาความรู้ให้เป็นปัจจุบันมาเพื่อประกอบการบรรยาย เพื่อให้เรื่องที่ท่านบรรยายน่าสนใจมากยิ่งขึ้น” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ตั้งข้อมูลที่ ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “โรงเรียนเราเป็นศูนย์สอบธรรมศึกษาในสถานศึกษาทุกปี และได้ส่งนักเรียนเข้าร่วมสอบ ดังนั้นเมื่อใกล้สอบพระธรรมทูตจะเข้ามาทิว ในช่วงชั่วโมงสุดท้าย เพื่อให้นักเรียนได้ทดลองข้อสอบ และเรียนรู้วิธีการสอบกับพระธรรมทูต” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

และตั้งข้อมูลให้ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “เวลาติวธรรมะก่อนสอบนั้น ติวกันจริงจังมาก มีเอกสารกระตุ้ธรรมให้ลูกมาท่องที่บ้าน ทำให้ลูกได้ซึมซับในศาสนาสุภาพชาติได้อีกด้วย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

2.1.1 การบรรยายโดยการเล่านิทานประกอบ การเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีความสุขยิ่งขึ้น อย่างน้อยนักเรียนก็จะมีสมาธิจดจ่อ เพราะปัจจุบันนี้ นักเรียนจะมีสมาธิสั้นมากหากสิ่งที่บรรยายเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจ น่าตื่นเต้น หรือเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ ถ้ามีบรรยาย 1 ชั่วโมง นักเรียนส่วนใหญ่จะมีสมาธิกับเรื่องที่บรรยายไม่เกิน 15 นาทีเท่านั้น ดังนั้นการบรรยายโดยใช้นิทานหรือเหตุการณ์จริงประกอบการบรรยายจะสามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนเข้ามาในบทเรียนพร้อมกันนี้สามารถนำแนวคิด คติจากนิทานหรือเหตุการณ์สิ่งเหล่านี้สามารถนำไปช่วยในการฝึกสติ ฝึกที่จะเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูดไปเป็นบทเรียนสอนใจ คติธรรมใน การใช้ชีวิตประจำวันได้

ตั้งข้อมูลที่พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 2 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “ถ้าให้เด็กฟังบรรยายธรรมทั้งชั่วโมง เป็นไปไม่ได้ เหมือนจับปูใส่กระดิ่งเลยที่เดียวต้องมีการเล่านิทานธรรมะสอดแทรกถึงจะได้ตั้งใจฟัง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล.พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ซึ่งพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 3 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “การสอนนักเรียนเดี่ยวนั้นไม่เหมือนสอนนักเรียนเมื่อก่อน เพราะเด็กเดี่ยวนั้นสมาธิสั้นมาก ต้องแบ่งเนื้อหาการบรรยายให้มีนิทานบ้าง เมื่อนักเรียนเริ่มไม่อยู่นิ่ง เริ่มคุยกันเอง เพื่อเรียกร้องความสนใจของนักเรียนให้อยู่กับธรรมะ ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

และพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “ก่อนจะมีการสอนทุกครั้งต้องเตรียมแผนการสอนอย่างหนักเพราะต้องหานิทานธรรมะให้นักเรียนเสมอ และต้องหานิทานที่ไม่ซ้ำกับที่เคยเล่าไปเพราะนักเรียนจะมีสมาธิกับสิ่งที่สอนอยู่ไม่เกิน 15 นาที ดังนั้นจึงต้องมีการหานิทานมาให้ นักเรียนได้ฟังอยู่ตลอด” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

2.1.2 การใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการสอน การใช้อุปกรณ์การสอนปัจจุบันนี้เป็นยุคแห่งเทคโนโลยี การเผยแพร่พระพุทธานุศาสนานั้นถึงแม้ว่าจะสืบเนื่องมาจากพุทธกาลแต่การเผยแพร่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องก้าวไปให้ทันเทคโนโลยี ให้สามารถคุยกับนักเรียน หรือคนรุ่นใหม่ได้ รู้เรื่อง พระธรรมทูตจึงต้องใช้สื่ออุปกรณ์เพื่อดึงความสนใจนักเรียนให้เข้ามาสนใจในเนื้อหาที่จะบรรยายดังนั้นจึงต้องอาศัยอุปกรณ์เข้ามาร่วมในการสอนนักเรียนเพื่อความสะดวกรวดเร็ว เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก เครื่องฉาย จอโปรเจคเตอร์ อินเทอร์เน็ต โปรแกรมยูทูป เพื่อใช้ประกอบความสนใจและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเมื่อมีภาพและเสียงในการประกอบคำบรรยาย พร้อมกันนี้ยังมีหนังสือ ซึ่งถือว่าเป็นขุมทรัพย์ขนาดใหญ่ที่นักเรียนสามารถนำกลับไปอ่านเพิ่มเติมสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

ซึ่งพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรูปที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “ณ ปัจจุบันนี้ คอมพิวเตอร์เป็นตัวการหลักในการสื่อสาร สอนนักเรียน จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องระบบคอมพิวเตอร์เพื่อเป็นสื่อให้นักเรียนเรียนรู้ เพื่อสร้างความสนใจให้นักเรียนมากยิ่งขึ้น แต่ก็ต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเนื่องจากระบบสารสนเทศนั้นมันต้องเรียนรู้อยู่เสมอ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “ห้องเรียนที่พระธรรมทูตสอนศีลธรรมโรงเรียนต้อง

ดำเนินการจัดตั้งอุปกรณ์สื่อสารทางไอที เพื่อรองรับพระคุณเจ้ามาสอนนักเรียน ซึ่งในปัจจุบันนี้พระธรรมทูตได้เรียนรู้ระบบทางสารสนเทศมากในการบรรยาย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรูปที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตมีการประชุมพระธรรมทูตทั่วประเทศทุกปี และมีนโยบายให้พระธรรมทูตปฏิบัติกรรู้จักการสอนระบบโซเซียลมีเดีย โดยใช้การไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนนำใบลานไปอ่านให้นักเรียนฟังก็ล้ำสมัยแล้ว จึงต้องเรียนรู้เทคโนโลยีให้มากขึ้น” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

2.1.3 การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการฝึกให้นักเรียนรู้จักการตอบคำถามเมื่อมีการบรรยายจบลงก็จะเปิดโอกาสให้นักเรียนถามหากมีข้อสงสัย พร้อมกันนี้จะมีคำถามให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์จากเรื่อง และสามารถตอบคำถามด้วยอย่างเป็นเหตุเป็นผล และนอกเหนือจากนี้ จะสามารถฝึกให้นักเรียนมีความกล้าแสดงออกอย่างถูกต้อง ด้วยการให้เป็นผู้ดำเนินการสวดมนต์ต่าง ๆ เพราะการสวดมนต์นั้นมีประโยชน์ คือ จะทำให้ระลึกถึงคุณความดีของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้มีความรู้สึกละเอียดใจและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว ถ้าสวดมนต์พร้อมคำแปลจะทำให้เข้าใจคำสอนไปด้วย เป็นการฝึกสมาธิ คือ ให้ใจมีความสงบตั้งมั่นอยู่กับคำสวดมนต์อย่างต่อเนื่อง ฝึกให้มีสติ เห็นหรือรู้เท่าทันอาการของจิต หรือกิริยาของจิต หรือพฤติแห่งจิตที่แสดงออกมาเป็นความคิด นึก ตริก ตรอง มีปัญญาเห็นว่า ถ้าขาดสติผลอเพลินติดไปกับความคิด นึก ตริก ตรอง ประชงแต่งอารมณ์ต่าง ๆ จะทำให้เกิดทุกข์ ถ้ามีสติ สมาธิ ปัญญารู้เท่าทัน ก็จะไม่ผลอเพลินติดไปกับสิ่งใดให้ใจเป็นทุกข์ เรียกว่า เห็นอริยสัจ

ซึ่งตั้งพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “ตอนนี้การสอนต้องเป็นระบบใหม่ ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยสามารถกล้าซักถาม ไม่ใช่ให้พระพุทไปเรื่อย ๆ ฟังหูซ้าย ทะลุหูขวาไม่มีระบบการคิดเรียนรู้” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “การเรียนสอนศีลธรรมนั้น พระธรรมทูตเป็นผู้มีบทบาทสอนนักเรียนโดยตรงอย่างน้อยนักเรียนสามารถสวดมนต์ได้ บทสวดสั้น ๆ ที่สามารถนำกลับไปท่องที่บ้านได้ อย่างน้อยก็สามารถขัดเกลานักเรียนให้เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า อยู่ในศีลในธรรม” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรูปที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “การวิเคราะห์เรื่องราวจากเรื่องที่บรรยายจบไปนั้น เป็นหัวใจหลักของความสำเร็จในการทำความเข้าใจของนักเรียนเลยทีเดียว ซึ่งนักเรียนสามารถนำเอาความรู้ที่บรรยายนั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยใช้สติ ปัญญา ในการแก้ปัญหาต่างได้ง่าย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

2.1.4 การให้นักเรียนเข้ามาเรียน มาศึกษาธรรมในวัด โดยทางพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร จะมีการตกลงกับทางโรงเรียนว่าจะให้นักเรียนเข้าวัดโดยผ่านโครงการหรือกิจกรรมดังต่อไปนี้ พานักเรียนเข้าวัดทุกวันพระโดยโรงเรียนร่วมกันพาเด็กนักเรียนเข้าวัด วันพระ รับศีล ฟังธรรม เพื่อให้เยาวชน เข้มแข็งด้วยคุณธรรม จริยธรรม อันเป็นทำให่เด็กมีลักษณะนิสัยเป็นเด็กดีที่สังคมปรารถนา ซึ่งถ้าโรงเรียนไหนเป็นโรงเรียนวัด หรือโรงเรียนที่ติดกับวัดก็จะง่ายกับการจัดกิจกรรมนี้ เนื่องจากไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม และสามารถให้นักเรียนมีความใกล้ชิดกับวัดได้โดยจะมีกิจกรรม เช่น สวดมนต์ หลังจากสวดมนต์ นั่งสมาธิและให้ธรรมะแก่นักเรียน เพราะเนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันนี้ พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ไม่สามารถสวดมนต์ไหว้พระได้ แม้กระทั่งผู้ใหญ่ก็ตามดังนั้นนักเรียนเปรียบ

เหมือนต้นกล้าที่กำลังรอผลิบาน ออกดอก จึงจะเป็นผู้ที่สืบศาสนาพุทธต่อไปจึงควรที่จะต้องได้รับการฝึกฝน ตั้งแต่เด็ก เยาวชน นักศึกษา รวมไปถึงประชาชนทั่วไป ให้รู้จักยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ตั้งที่ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตสามารถนำพาให้เราทุกคนสามารถที่จะนำหลัก คุณธรรม จริยธรรม นำมาใช้ในการดำรงตน หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม กิจกรรมทางด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 5 ได้ให้ข้อมูลว่า “การจัดทำโครงการต่าง ๆ ของวัดขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนและคุณครู เข้าวัด ฟังธรรม ทุกวันพระ เพื่อก่อให้เกิดความสงบ รมเย็นทางจิตใจ พร้อมปฏิบัติหน้าที่ ได้เล็งเห็นความสำคัญของวัด ฟังพระธรรมเทศนา รวมถึงร่วมกันทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามสืบไป” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

การอบรมปฏิบัติธรรมในวัด โดยการที่พระธรรมทูตได้จัดให้นักเรียนในโรงเรียนได้มีโอกาสที่จะได้ฝึกปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วยโครงการศาสนธรรม สร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด ซึ่งเป็นโครงการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการหนึ่งใจให้ธรรมะ เป็นต้นโดยมีพระธรรมทูตเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เยาวชน นักเรียนหลงผิดเพี้ยนในกระแสค่านิยมโลกตะวันตก ละทิ้งคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เห็นว่าเป็นสิ่งมลาย ไร้สาระ ล้าสมัย จึงดำเนินชีวิตโดยขาดหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่จะทำให้ชีวิตมีความมั่นคงและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตที่เกิดขึ้นได้ จึงมีแนวโน้มในการดำเนินชีวิตที่ผิด ก่อให้เกิดความเครียดจนอาจจะแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย หรือแก้ปัญหาด้วยการพึ่งพายาเสพติด ซึ่งปัจจุบันนี้นักเรียนหรือเยาวชน คือ พลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต เป็นอนาคตของชาติ เป็นกลุ่มคนที่มีพลังอันสำคัญที่สามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต นักเรียนหรือเยาวชนเป็นวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีพลังและศักยภาพมาก การกระตุ้นให้นักเรียนหรือเยาวชนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดีพัฒนาศักยภาพและพลัง ในเชิงสร้างสรรค์ สร้างให้พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าของตนเองพร้อมมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ตกเป็นเหยื่อหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม แต่กลับจะเป็น ผู้พร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศชาติ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงของชาติ เยาวชนจึงต้องมีความรู้และศีลธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้เยาวชนมีจริยธรรม มีศีลธรรม และมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “ในช่วงนี้ในภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องนำเอาระบบบูรณาการเข้ามามีส่วนร่วมกันโดยพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรก็เช่นกันจะเข้ามามีบทบาทในการสอนธรรมะให้กับนักเรียน อุปถัมภ์นักเรียนในด้านทุนการศึกษาหากสอบธรรมศึกษาผ่าน หรือแม้กระทั่งทุนอาหารกลางวันหรือทุนในการเรียน ท่านก็ได้อุปถัมภ์นักเรียนเหล่านี้ ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสอนให้นักเรียนรู้จักหลักจริยธรรม คุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยการบรรจุลงในหลักสูตรการสอนประจำทุกเทอมศึกษา พัฒนาดนเอง ทั้งทางด้านสาระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทย และวิธีการสอน และมีบทบาทในการเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนในการปฏิบัติตน การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ในวันที่ท่านมาสอนในโรงเรียนทุกอย่างก้าวของท่านล้วนเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน เยาวชน เช่น การครองผ้าจีวรที่เรียบร้อยความถูกต้องในการแสดงหลักธรรมในเรื่องการตรงต่อเวลา และ

การรักษาภาวะเปียบ เพราะพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์นั้นเป็นพระที่เป็นพระสงฆ์ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้องทางปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่การเคารพ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลกมีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่แก่นักเรียนแล้วทั้งนี้ ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้บริหารโรงเรียน 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “บทบาทในการให้การศึกษาให้นักเรียนสามารถปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักทำความดี หลีกหนีการทำ ความชั่ว หรือกลัวการทำ ความชั่ว เพราะเนื่องจากการบอกเล่าของลูกหลานที่เข้ามาเรียนท่านจะมักจะสอนพร้อมทั้งสอดแทรกความจริงที่หากทำความชั่วแล้วจะต้องได้รับผลการกระทำของตนเองอย่างไร ทำให้เด็กกลัวการทำ ความชั่วไปเลย อย่างน้อยเด็กนักเรียนจะได้ซึมซับพระพุทธศาสนาได้อย่างดี เนื่องจากสังคมปัจจุบันสังคม” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้ปกครองนักเรียน, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตมีบทบาทมากในโรงเรียนในการสอนธรรมะที่โรงเรียนมาก หลานสาวเคยเล่าว่า จะรอพระมาสอนทุกสัปดาห์ เนื่องจากพระจะชอบเล่นนิทานธรรมะ ซาดกต่าง ๆ ทำให้ในการเรียนในวันนั้นไม่เครียด เพราะหลานสาวจะเรียนธรรมะในคาบสุดท้าย และก่อนหน้านั้น เรียนวิชาสามัญเครียดและเหนื่อยมาก หากท่านมาสอนได้ทุกวันก็รู้สึกดีมาก ซึ่งมีการแสดงให้เห็นว่าท่านมีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และเรื่องราวในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้กับนักเรียนอย่างเต็มความสามารถและเต็มเวลา” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, ผู้ปกครองนักเรียน, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

2.2 บทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษาในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 3 ประเด็น ดังนี้

- 2.2.1 การเผยแผ่ในรูปแบบการใช้โครงการเป็นสื่อในการเผยแผ่
- 2.2.2 การเผยแผ่ในรูปแบบการธรรมะสอดแทรกกิจกรรมในห้องเรียน
- 2.2.3 การเผยแผ่ในรูปแบบการสวดมนต์

บทบาทพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนนั้น ได้มีการร่วมมือกับทางสถานศึกษา จัดทำค่ายคุณธรรม โครงการปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ตามแนวทางหน่วยอบรมทั่วประเทศ เพื่อดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับนักเรียน

ศาสนกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะแหล่งสร้างสรรค์ความคิดในปัจจุบันนี้ สภาวะด้านจิตใจของประชาชนทั้งประเทศเกิดการอ่อนแอทำให้มีข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่น่าสลดใจมาก แต่ในทางกลับกันพระธรรมทูตก็มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้นเพราะประชาชนมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนานั้น เพราะเกิดความเชื่อมั่นในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าสามารถให้คำตอบทางด้านจิตใจ ว่าจะสามารถแก้ปัญหาทุกข์ทางจิตใจได้อันถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของประชาชน นักเรียนพระพุทธศาสนาจึงกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลและให้คำตอบกับปัญหาทางด้านจิตใจที่มีเหตุมีผลและเกิดผลเป็นความจริงนำไปปฏิบัติตามที่พระพุทธทรงสอน และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชีวิต ซึ่งจะเห็นบ่อย ๆ ในช่วงเทศนางานสำคัญ ๆ ต่าง ๆ การปฏิบัติธรรมตามเทศกาลต่าง ๆ การให้ทุนการศึกษา นักเรียน การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตจะมีปฏิทินการปฏิบัติงานประจำปี โดยจะเน้นประชาชนใน

ชุมชนมาก่อนรวมถึงสำนักงานราชการที่อยู่ในชุมชน ซึ่งจะมีโครงการเผยแพร่โดยมีประชาชนในหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อน ไม่ว่าจะเป็นเยาวชน ที่เป็นภารกิจหลักที่ พระธรรมทูตจะต้องเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ค่ายคุณธรรม เจริญจิตภาวนา อบรมให้เด็กเรียน เห็นความสำคัญของศีลธรรม และจริยธรรม ปลุกฝังคุณธรรม ให้เกิดในจิตใจนักเรียน โครงการสวดมนต์ ข้ามปี ที่ได้รับความสนใจจากประชาชนในชุมชนเป็นอย่างมาก บทบาทการเผยแพร่ใช้การวางยุทธศาสตร์ โดยการประเมิน ว่าถ้าเข้าไปเผยแผ่ธรรมะในโรงเรียนอย่างเดียวจะได้ผลจากการสอนน้อย เนื่องจากเด็ก นั้น มักไม่ชอบอยู่ในที่เดิม ๆ บรรยากาศเดิม ๆ เมื่อเปลี่ยนบรรยากาศมาเรียนในวัดบ้างเด็กก็จะมีสมาธิ ตั้งใจเรียนธรรมะมากกว่าอยู่ในแต่โรงเรียน เนื่องจากตอนนี้ในวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนอีกด้วย พร้อมทั้งนี้ มีทีมงานแบ่งหน้าที่ในการทำงาน จัดทำอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน โดยที่เน้นว่าใช้เวลาไม่ มากแต่ให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีมีคุณภาพ เพราะเด็กและเยาวชนไม่มีสมาธิที่อยู่กับบทเรียนได้นาน จึงต้องอาศัย การเรียนการสอนที่กระชับรวดเร็ว บทบาทการเผยแพร่หัวใจหลักคือ ก่อนจะมีการเรียนการสอน จะต้อง นำเป็นพุทธมามะกะ ซึ่งเป็นการแสดงตนเป็นพุทธมามะกะของนักเรียน เพื่อที่จะแสดงตนเป็น พุทธศาสนิกชน เพื่อให้เด็กเรียนได้ซึมซับการแสดงตนเป็นพุทธมามะกะอีกด้วย การเผยแพร่ทุกครั้งจะต้อง มีการสอดแทรกโครงการปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชฆังคลาจารย์ เป็นผู้ดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้ เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ การสร้างความ ปรองดองสมานฉันท์โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติ ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ตามแนวทางของหน่วยอบรมทั่วประเทศ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและบุคลากร ในโรงเรียนร่วมสมัครโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 บทบาทในการเผยแพร่ นั้นสามารถใช้โอกาสงานต่าง ๆ เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทั้งงานมงคล งานอวมงคล การสอน ส่วนใหญ่เมื่อไปงานใดจะได้รับกิจนิมนต์ โอกาสบรรยาย เทศนาทั้งในโรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือบ้านของญาติโยม ส่วนใหญ่งานเผยแผ่จะนิยมใช้ เว็บไซต์ ในการฉายให้นักเรียนดู และศึกษา และไม่ใช่เรื่องที่แปลกใหม่ ซึ่งทุกครั้งต้องมีการทำแผนการ สอนงานทุกครั้ง ส่วนในด้านผลิตสื่อในการเผยแพร่ เช่น ดีวีดี เทปธรรมะ และสารคดีเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีไทย โดยมีเจ้าคณะอำเภอให้คำปรึกษาในการจัดทำ ต้องขอความ ช่วยเหลือจากพุทธศาสนิกชนเพื่อเข้ามาจัดทำ เพราะการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์นั้นมีส่วนสำคัญ ในการเผยแผ่มากในยุคนี้พระธรรมทูตจะต้องติดตามกระแสเยาวชน และนักเรียนตลอดว่าเขานิยมสื่อ ะไรอยู่เพื่อให้อัดกับนักเรียนไม่มีช่องว่างกัน และไม่ใช่อุปสรรคในการเผยแผ่อีกด้วย ปัจจุบันการสร้าง โคมเพจการเผยแพร่ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ และยังเป็นแหล่งเผยแพร่ธรรมะ ที่เยาวชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นแบบอย่างและ เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งนี้ ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตมีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลให้ให้โรงเรียนเป็นได้เป็นโรงเรียนต้นแบบ และร่วมกับโรงเรียนในการทำโครงการทำบุญในวันหยุด วันเสาร์ วันวันเสาร์ ส่งเสริมคุณธรรมนอกจากนักเรียนแล้วยังส่งเสริมคุณธรรมให้กับครูอีกด้วย การ อบรมปฏิบัติธรรมที่ร่วมกับภาคีเครือข่ายโดยมีประชาชนได้เป็นส่วนร่วมในการขับเคลื่อนซึ่งโรงเรียนจะมี ส่วนร่วมกับทุกฝ่ายเนื่องจากมีพระธรรมทูตที่เป็นครูที่เข้ามาสอนนักเรียนโดยตรงแล้วยังเป็นผู้ที่นำพา โครงการต่าง ๆ ที่เข้ามาในโรงเรียนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี พร้อมทั้งยังสามารถขัดเกลานิศสัยนักเรียนให้ มีคุณธรรมในหัวใจอย่างแท้จริง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตปฏิบัติกรรรูปที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “การที่พระเจ้ามาสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้มีการคิดร่วมกันเป็นบูรณาการโครงการเข้าวัดทุกวันพระ นำโดยผู้อำนวยการโรงเรียน และนอกเหนือจากนี้คือ มีพระเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาอีกด้วย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “ในปัจจุบันนี้สภาวะด้านจิตใจของประชาชนทั้งประเทศเกิดการอ่อนแอสิ่งยึดเหนี่ยวของประชาชน คือศาสนา ท่านมีบทบาทมากในการนำพาจิตใจประชาชนให้ก้าวต่อไปในวันข้างหน้า ท่านสามารถนำพาให้นักเรียนในโรงเรียนรู้จักสวดมนต์ และสามารถท่องจำได้ เนื่องจากเวลามารับลูกจะได้ยินนักเรียนสวดมนต์ตามพระอาจารย์” (สัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 5 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตนั้นทำหน้าที่ที่ดี คือการนุ่งห่มจีวรที่เป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน และเดินอยู่ในอาการที่สำรวม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ถือว่าเป็นบทบาทแรกที่เป็น การเผยแผ่ที่มองได้ด้วยตา เพราะพระสงฆ์ในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากแต่ก่อนมากนักในเรื่องการสำรวม และ จริยวัตร” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

2.3 บทบาทในด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษาในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนคติที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 2 ประเด็น ดังนี้

2.3.1 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร ร่วมกับโรงเรียนจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2.3.2 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรเทศนาบรรยายธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระธรรมทูต จะร่วมกับโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนร่วมจัดโครงการสัปดาห์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อสืบสานงานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งนี้จะให้นักเรียนเป็นคนขับเคลื่อนงานโดยมีการทำบุญตักบาตรอาหารแห้ง โดยคณะครูอาจารย์พร้อมด้วยนักเรียนเข้ามาในวัดพร้อมดอกไม้ธูปเทียนเพื่อมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวัด พร้อมการบรรยายธรรมเนื่องในวันสำคัญวันนั้น การประกวดการเล่านิทานธรรมะ พร้อมด้วย การเทศนา บรรยายธรรม ตอบคำถาม แต่จะมีพิเศษไปกว่าวันปกติ คือ จะให้นักเรียนพร้อมด้วยคุณครูร่วมสวดมนต์ในโบสถ์เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ปัจจุบันในวัดก็ล้วนมีแต่ญาติโยมเข้ามาทำบุญกันไม่ขาดสาย แต่ถ้าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้วทุกคนจะเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรมกันมากยิ่งขึ้น ประมาณ 3 – 5 วัน พร้อมประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักเรียนเข้าวัดไปร่วมปฏิบัติธรรม สวดมนต์เย็นที่วัดพร้อมกัน

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร รูปที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “จะร่วมกับโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนร่วมจัดงานสืบสานพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งนี้จะให้โดยมีการประกวดการเล่านิทานธรรมะ แข่งขันวาดรูปพร้อมด้วย การเทศนา บรรยายธรรม ตอบคำถามนักเรียนเกี่ยวกับกระทุ์ธรรม” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2557)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “ในทุกเทศกาลวันสำคัญ วันสำคัญของชาติพระธรรมทูตสามารถเผยแผ่ธรรมะ ให้พุทธศาสนิกชนทราบ และได้ตระหนักถึงวันสำคัญทางศาสนาที่มานอกเหนือจากนี้ยังสามารถแนะนำขั้นตอนไปปฏิบัติได้จริง ได้อย่างถูกต้อง เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา มีการร่วมจัดงานสัปดาห์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งกิจกรรมวันนั้นจะเป็นวันที่มีทุก

ภาคส่วนมามีส่วนร่วมในการจัดงานไม่ว่าจะเป็นสมาคมผู้ปกครอง วัด และโรงเรียน ร่วมกันจัดงานและโรงเรียนจะไปร่วมกับทางวัด” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนจะเห็นความสำคัญของทางพระพุทธศาสนา มาก และพระธรรมทูตมีบทบาทมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญ วัดจะเข้าถึงประชาชนโดยง่าย เมื่อมีการจัดกิจกรรมใดก็ต่างช่วยเหลือกัน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียน คนที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการมีบทบาทกับงานวันสำคัญของชาติ เนื่องจากในทุกงานปัจจุบันนี้จะต้องมีการนิมนต์ท่านมาเทศนา สวดมนต์เจริญเนื่องในวันสำคัญดังกล่าว ส่งผลให้นักเรียนที่อยู่เกิดความคุ้นเคยในการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ของท่าน โดยเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันนั้นเป็นวันที่ท่านจะได้เผยแผ่เพื่อให้พุทธบริษัททั้งหลายได้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เข้าใจในหัวใจหลักของวันสำคัญนั้น ๆ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียนในจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

2.4 บทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษาในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 2 ประเด็น ดังนี้

2.4.1 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ร่วมกับโรงเรียนจัดงานวันสำคัญของชาติ

2.4.2 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการเทศนาบรรยายธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญของชาติ

ศาสนกิจด้านวันสำคัญของชาติ วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ และวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จะร่วมกับโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนให้มีการไปร่วมกับโรงเรียนในการเทศนาให้นักเรียนทราบถึงวันสำคัญว่าเป็นวันที่สำคัญอย่างไร โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมสำคัญเนื่องจากเป็นเยาวชนของชาติที่ต้องเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าที่ต้องทำอะไรที่ให้นักเรียนนั้นเห็นความสำคัญของวันเหล่านี้ และให้สติ ข้อคิดกับนักเรียนที่ไม่มีพ่อหรือแม่อยู่ ให้นำเอาวันชาตินี้รักพ่อและแม่ของแผ่นดิน ทำพิธีทำบุญตักบาตรถวายพระราชกุศลและพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยการสวดมนต์เจริญจิตภาวนาถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติ ทุกปี โดยขอความอนุเคราะห์จากนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าไปสอน และจากที่ศรัทธาอยากให้ลูกหลานได้มาฝึกการมีสมาธิ สติ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน วันสงกรานต์ จะมีกิจกรรมขนทรายเข้าวัด ก่อพระเจดีย์ทราย เทศนาในเรื่องครอบครัว โดยที่ทุกครอบครัวในชุมชนมีสิทธิ์ในการเข้าร่วมได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ จะช่วยส่งเสริมในเรื่องสถาบันครอบครัวอีกด้วย

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “ทางโรงเรียนมีความเห็นว่า พระธรรมทูตมีบทบาทในการบรรยายประวัติของวันสำคัญของชาติให้พุทธศาสนิกชนทราบ และได้ตระหนักถึงวันสำคัญที่มาและแสดงกตัญญูต่อพระคุณอันใหญ่หลวง และนอกเหนือจากนี้ยังสามารถแนะนำขั้นตอนไปปฏิบัติได้จริง ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน วันสงกรานต์ วันพ่อ วันแม่ พระธรรมทูตสามารถเทศน์ ให้นักเรียนร้องให้ทุกครั้ง โดยเฉพาะวันแม่” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

วันลอยกระทง เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจะมีส่วนร่วมกับวัดเนื่องจากต้องใช้สถานที่ลอยกระทงจากวัด ซึ่งกลางวันจะมีนักเรียนเข้ามาร่วมกิจกรรมในวัด หรือพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรไปให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ต้งามตั้งแต่เก่าก่อน พร้อมนี้สามารถให้แ่งคิดกับนักเรียนที่เป็นวัยรุ่นให้เห็นคุณค่าของประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ช้านาน และเปิดเทปธรรมะในตอนเช้าประชาสัมพันธ์และให้คติสอนใจประชาชน

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรูปที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “เมื่อถึงวันลอยกระทงจะมีกิจกรรมร่วมกับทางโรงเรียน โดยเฉพาะการประกวดกระทง ทำกระทง ก็จะมีโอกาสได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน โดยบางครั้งทางโรงเรียนก็จะมาร่วมจัดกิจกรรมที่วัดด้วย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

วันขึ้นปีใหม่ ในห้วง 5 ปีที่ผ่านมา กิจกรรมขึ้นปีใหม่เป็นกิจกรรมที่คนไทยให้ความสนใจและกำลังเป็นที่นิยมสูงสุดในประเพณีไทยของ ทำให้คนไทยเข้าวัดกันเป็นจำนวนมาก เพื่อไปปฏิบัติธรรมข้ามปี และสวดมนต์ข้ามปีก็เป็นกิจกรรมนิยมกันมากขึ้น ดังนั้นอยากให้ประเพณีนี้การสวดมนต์ข้ามปีและสืบสานการปฏิบัติธรรมข้ามปี เพื่อการฝึกสติ เพราะเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิต

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “ในทุกเทศกาลวันสำคัญ วันสำคัญของชาติ พระธรรมทูตสามารถเผยแผ่ธรรมะให้พุทธศาสนิกชนทราบ และได้ตระหนักถึงวันสำคัญที่มานอกเหนือจากนี้ยังสามารถแนะนำขั้นตอนไปปฏิบัติได้จริง ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วนวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ พระธรรมทูตจะเข้ามาร่วมกับโรงเรียนเพื่อมาร่วมกับโรงเรียนจัดงานพิธีต่าง ๆ เพื่อที่จะร่วมกันแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เข้ามาร่วมให้นักเรียนแสดงกิจกรรมในวันพ่อก็มีการเทศนาธรรมะเนื่องในวันพ่อนักเรียนเข้าใจในที่มาถึงวันสำคัญนั้นรวมถึงเป็นสำคัญของชาติ จึงเป็นการร่วมงานกันอย่างบูรณาการระหว่างพระกับโรงเรียนได้อย่างเป็นปึกแผ่นทำงานอย่างมีส่วนร่วม (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร รูปที่ 4 ได้ให้ข้อมูลว่า “เมื่อถึงวันสำคัญเช่นวันพ่อ พระธรรมทูตจะเข้ามาร่วมกับโรงเรียนในการจัดงานพิธีต่าง ๆ เพื่อที่จะร่วมกันแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยการสวดมนต์เจริญพระพุทธรูปมนต์ เข้ามาร่วมให้นักเรียนแสดงกิจกรรมในวันพ่อก็มีการเทศนาธรรมะเนื่องในวันพ่อนักเรียนเข้าใจในที่มาถึงวันสำคัญนั้นรวมถึงเป็นสำคัญของชาติ โดยที่การเทศนานั้นมีการเทศนาที่ทำให้ไม่น่าเบื่อ ซึ่งนอกจากนี้แล้วท่านยังเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา จึงเป็นการร่วมงานกันอย่างบูรณาการระหว่างพระกับโรงเรียนได้อย่างเป็นปึกแผ่นทำงานอย่างมีส่วนร่วม เด็กนักเรียนก็จะได้รับความรู้ได้หลากหลาย หลายช่องทางการศึกษา นอกเหนือจากครู” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียน คนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “พระธรรมทูตมีบทบาทกับงานวันสำคัญมากเนื่องจากในทุกงานปัจจุบันนี้จะต้องมีการนิมนต์ท่านมาเทศนา สวดมนต์เจริญพระพุทธรูปมนต์เนื่องในวันสำคัญดังกล่าว ส่งผลให้เยาวชน ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงเกิดความคุ้นเคยในการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ของท่าน โดยเฉพาะวันสำคัญนั้น เป็นหัวใจหลักในการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาวันหนึ่งเนื่องจากเป็นวันชาติที่พระธรรมทูตจะได้โอกาสนี้สั่งสอนเด็กและเยาวชนให้รู้จักตระหนักถึงถวายสำคัญในวันพ่หรือวันแม่ ให้รู้จักตัญญูต่อผู้มีพระคุณ หากทำได้จะประกอบกิจการใดก็จะสำเร็จไปก้าวหนึ่งแล้วหากคนมีความสำนึกที่ดีแล้ว (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ผู้ปกครองนักเรียน คนที่ 3 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “โดยชุมชนและโรงเรียนจะช่วยกันขับเคลื่อน

กิจกรรมการเผยแพร่เนื่องวันชาติ วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯและวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมถือว่าประสบความสำเร็จมาก” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร จังหวัดราชบุรี

3.1 ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษาในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 4 ประเด็น คือดังนี้

3.1.1 ขาดอุปกรณ์การผลิตสื่อการสอนที่หลากหลาย

3.1.2 เวลาในคาบสอนน้อยเกินไป

3.1.3 ไม่มีระบบประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน

3.1.4 ค่าใช้จ่ายในการสอนไม่สอดคล้องกับงบประมาณที่อุดหนุนให้

การเรียนการสอนของพระธรรมทูตในปัจจุบัน มีปัญหาอุปสรรค หลายรูปแบบ แต่ละพื้นที่ก็จะเจอปัญหาที่แตกต่างกันออกไป สำหรับจังหวัดราชบุรี มีปัญหา คือ ขาดผู้ร่วมสนับสนุนในกิจกรรมของพระธรรมทูต การบรรยายในภาพรวมบางครั้ง พระธรรมทูตบางรูปที่มีความรู้เยาะแต่ไม่สามารถสื่อสารให้นักเรียนเข้าใจได้เด็กนักเรียนสมัยนี้คือมาก ไม่ค่อยเชื่อฟัง ทำให้การเรียนการสอนยากขึ้น เด็กส่วนน้อยที่ไม่ตั้งใจก็จะพานักเรียนส่วนใหญ่ ไม่มีสมาธิไปด้วย ยิ่งเป็นวิชาศีลธรรมแล้ว เป็นวิชาที่หลักสูตรการเรียนรู้อันทำให้เสียสมาธิได้ง่าย

คาบสอนที่ให้ในการสอนน้อยไม่เพียงพอกับเนื้อหา ยิ่งได้รับสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ถ้ามีธุระหรือโรงเรียนมีกิจกรรมในสัปดาห์นั้นก็ต้องงดการเรียนการสอนไปเลย 1 คาบ นักเรียนทุกคนจึงไม่สามารถเข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาได้ ระยะเวลาในการสอนของพระธรรมทูตน้อยเกินไป ทำให้เกิดขาดความต่อเนื่องในการเรียนรู้ และการขาดอุปกรณ์การผลิตสื่ออุปกรณ์ในการเผยแพร่ที่หลากหลาย เพราะนักเรียนจะเบื่อหน่าย ไม่ชอบอะไรที่ซ้ำซาก เมื่อกิจกรรมอะไรที่เคยทำ ถ้าทำอะไรซ้ำอีกนักเรียนจะไม่มีสมาธิจะเบื่อหน่ายที่จะทำอีก ทำให้สมาธิจะไม่อยู่กับสื่อการสอน พระธรรมทูตขาดความรู้ความสามารถในด้านการสอนโดยเฉพาะ สถานศึกษาไม่มีระบบประเมินผลพระธรรมทูตที่เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อจะได้ประเมินถึงบทบาท และความสำคัญทางการเรียนการสอนของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรว่ามีมากน้อยแค่ไหน ส่วนด้านเนื้อหาและหลักสูตร คือ ขาดความรู้ในการเขียนแผนการจัดการการเรียนรู้อันด้านการผลิตและการการใช้สื่อ คือไม่มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อประกอบการสอน ด้านการดำเนินการสอนคือ ไม่มีครูช่วย ควบคุมชั้นเรียน ทำให้ควบคุมนักเรียนได้ไม่ดี และด้านการวัดผลประเมินผลคือ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริงประกอบกับจำนวนพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรมีน้อยมาก จึงไม่สามารถเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กับนักเรียนทุกโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง รวมไปถึงการขาดปัจจัยในการสนับสนุนสื่อการสอน ค่าพาหนะในการเดินทางไปสอน เพราะพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรที่เข้าไปสอนในโรงเรียนได้รับนิยัตปีละ 1 ครั้ง แต่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย การไม่มีแบบแผนการประเมินผล เพราะจะทำให้ประเมินไม่ได้ว่าพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนอย่างไรให้เหมาะกับนักเรียน และบทเรียน พร้อมกันนี้ บทเรียนก็ไม่มีแบบแผนเหมือนกันทั่วประเทศ

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรรูปที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “ขาดผู้ร่วมสนับสนุนในกิจกรรมของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร การบรรยายในภาพรวมว่าพระธรรมทูตบางรูปที่มีความรู้เยอะแต่ไม่สามารถสื่อสารให้นักเรียนเข้าใจได้” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรรูปที่ 3 ได้ให้ข้อมูลว่า “เด็กนักเรียนสมัยนี้คือมากไม่ค่อยเชื่อฟัง เวลาที่ให้ในการสอนน้อยไม่เพียงพอกับเนื้อหา และที่สำคัญคือขาดอุปกรณ์การผลิตสื่ออุปกรณ์ในการเผยแพร่” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรที่เข้ามาสอนในโรงเรียนน้อยเกินไปควรจะมีเพิ่มเติมเพื่อศักยภาพของนักเรียนอย่างทั่วถึง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตไม่มีการวัดผลประเมินผลเพื่อทราบความสำเร็จของการเรียนรู้อย่างชัดเจน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 5 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตที่เข้ามาสอนควรได้รับการอบรมในการเรื่องการเรียนการสอน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

3.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร ผู้บริหารโรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏว่าทั้งสามฝ่ายมีความเห็นในเรื่องผลการดำเนินการให้การศึกษารในโรงเรียน ในมุมมองและทัศนะทั้งที่ตรงกัน และแตกต่างกัน 3 ประเด็น ดังนี้

3.2.1 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรควรได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ

3.2.2 พระธรรมทูตควรได้ประชุมแผนการเรียนการสอน

3.2.3 ควรมีระบบประเมินผลกรรสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้นเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรที่จะจัดอบรมพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ และให้สอดคล้องกับความสนใจและของผู้เรียน พร้อมทั้งโรงเรียนควรจัดมีการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนในห้องเรียนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดกรรเรียนกรรสอนที่ดี และมีการวัดและกรรประเมินผลกรรเรียน กรรสอนของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรให้เป็นมาตรฐาน โดยให้อาจารย์ และนักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดกรรเรียนกรรสอน กรรวัดและกรรประเมินผลกรรเรียนของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร และก่อนจะสอนทุกเทอมควรมีกรรประชุมแผนกรรสอนทั้งเทอมเพื่อจะได้วัดผลนักเรียนได้ง่ายขึ้น

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรรูปที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “ควรได้รับการพัฒนาในเรื่องของสื่อ กรรเรียนกรรสอน แผนกรรสอน และกรรวัดผลประเมินผล” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรรรูปที่ 2 “ควรบรรจุหลักสูตรกรรเรียนกรรสอนธรรมะที่เป็นแบบอย่างที่ดีเหมือนกัน และควรมีสื่อกรรเรียนกรรสอนที่ทันสมัย รองรับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรร. สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 1 ได้ให้ข้อมูลว่า “ควรมีงบประมาณในการช่วยเหลือพระ
ธรรมทูตที่เพียงพอในการเผยแพร่ในแต่ละเทอม และพระธรรมทูตควรประสานเรื่องหลักสูตรการสอนกับ
ทางโรงเรียนด้วย” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้บริหารโรงเรียนที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตควรมีการวัดผลประเมินผล
และควรให้มีความรู้เรื่องไอทีด้วย เพื่อทราบความสำเร็จของการเรียนรู้อย่างชัดเจน” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้บริหารโรงเรียน. สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้ปกครองนักเรียนคนที่ 5 ได้ให้ข้อมูลว่า “พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการควรรับการ
อบรมเรื่องการเรียนการสอนให้เป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าการเรียนการสอน
ศีลธรรมให้รุ่งเรือง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล. ผู้ปกครองนักเรียน. สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2559)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติ ในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ซึ่งในบทนี้ นำเสนอประเด็นสำคัญ ดังนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 การอภิปรายผลการศึกษาวิจัย
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1. สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบาทของพระธรรมทูต สรุปได้ดังนี้

5.1.1.1 ด้านการให้ศึกษาในโรงเรียน

การพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ มีความฉลาด ใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีผลการสอบธรรมศึกษาในระดับโรงเรียนเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากปัจจุบันนี้การสอบธรรมศึกษาในสถานศึกษา มีกันอย่างแพร่หลาย ถึงไม่มีระเบียบข้อบังคับให้นักเรียนทุกคนต้องสอบผ่าน แต่เมื่อมีนักเรียนสอบได้ จึงมีนักเรียนศึกษาธรรมะเพื่อสอบกันมากขึ้น สามารถเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทูตจึงประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น นักเรียนมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น โดยการแสดงออกที่เหมาะสม ก่อนหน้านั้นนักเรียนจะชอบทำเสียงแปลก ๆ พูดคำหยาบคาย เพื่อเรียกร้องความสนใจจากเพื่อนและคุณครู และหลังจากนั้นพฤติกรรมเหล่านี้ก็มึ้น้อยลง เมื่อมีการเล่นด้วยกันของนักเรียน จะสามารถสร้างระเบียบกติกาขึ้นเองได้เป็นแนวปฏิบัติ รับผิดชอบต่อตนเองและของเพื่อน เด็กจะเข้ากลุ่ม มีความรู้สึกรับและไม่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน เด็กที่เพื่อนยอมรับเข้ากลุ่มและมีชื่อเสียงในกลุ่มเพื่อน จะพัฒนาการทางสังคมได้ดี สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับคนอื่น ลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีความคิดกว้างขึ้น มีความเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น เริ่มมีเหตุผล จึงตัดสินใจสิ่งต่างอย่างมีเหตุผลมากขึ้นโดยดูการกระทำที่มาเกี่ยวข้องด้วย สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือตนเอง รู้การปฏิบัติตนในสังคม มีมารยาททางสังคมมากขึ้น มีจิตอาสา การเอาใจใส่ ช่วยเหลือกัน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่จะเริ่มรู้จักเกรงกลัวต่อบาปตามหลักธรรมคำสอนที่พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติได้สอนแล้วนั้น

5.1.1.2 ผลด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่ในโรงเรียน

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติมีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ให้นักเรียนรู้จักคุณธรรมมาปรับใช้ในชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุขนั้น

พร้อมทั้ง อารมณ์ของนักเรียนยิ่งขึ้นมาก ค่อนข้างมีสมาธิมากกว่าเดิม นับได้ว่าความสุข มีความพึงพอใจ เกี่ยวกับการเรียนของตนเองมากขึ้น เป็นวัยที่รู้จักเหตุและผล มีความคิดเป็นของตัวเอง สามารถแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งจะเรียนรู้ระเบียบวินัย เริ่มเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือ รู้จักให้และรับ ดังนั้น เนื่องจากการสอนของพระธรรมทูตจะมีคติการสอนให้เด็กรู้จักหน้าที่ในขณะที่เรียน มีคติธรรมคำสอน และมีข้อคิดผ่านนิทานธรรมะ ให้เด็กรู้จักเกรงกลัวต่อบาป ให้เด็กวัยนี้รู้จักกับทุกอารมณ์ความรู้สึกที่ผ่านเข้ามา และช่วยให้เด็กสามารถแสดงออกที่เหมาะสม นักเรียนรู้จักควบคุมอารมณ์และมีการปรับตัวที่ถูกต้อง จะเป็นการสร้างเสริมความฉลาดทางอารมณ์ที่เรารู้จักกันดีในนามของอีคิว ให้มีความฉลาดทางอารมณ์ เข้าใจโลกมากยิ่งขึ้น และนอกเหนือจากนั้นนักเรียนได้รู้จักเกรงกลัวต่อบาป ก่อนที่จะทำอะไรนักเรียนรู้จักคิดมากยิ่งขึ้น นักเรียนได้เข้าร่วมโครงการของพระพุทธศาสนา เป็นส่วนหนึ่งของพุทธธรรม มีคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น พร้อมนี้ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์ได้เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

5.1.1.3 ผลด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

โรงเรียนได้เข้าร่วมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยมีการจัดทำโครงการนักเรียนได้รู้จัก เห็นความสำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถชักชวนผู้ปกครองให้เข้าร่วมกิจกรรมในวัดใกล้บ้าน นักเรียนสามารถนำหลักการการดำเนินชีวิต และนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

5.1.1.4 ผลด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

โรงเรียนได้ตระหนักเห็นความสำคัญของประเพณีวันสำคัญของชาตินักเรียนได้รู้จักวันสำคัญ พร้อมทั้งร่วมอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วันสำคัญของชาติ นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงนักเรียนได้แสดงความรักความกตัญญูต่อพ่อแม่และครูบาอาจารย์

5.1.2 การดำเนินการของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องสามฝ่ายคือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน สรุปได้พระธรรมทูต ได้แสดงบทบาทด้านต่าง ๆ มากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปตามความการแสดงบทบาทตามลำดับได้ ดังนี้

5.1.2.1 บทบาทด้านการให้การศึกษาในโรงเรียน

จากการศึกษาจากบุคคลทั้งสามฝ่าย คือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการจังหวัดราชบุรี ผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดราชบุรี และผู้ปกครองนักเรียน พบว่าพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ได้แสดงบทบาทด้านการให้การศึกษามากที่สุด บทบาทในการนำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมับโรงเรียน เนื่องจากปัจจุบันนี้ในภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องนำเอาระบบบูรณาการเข้ามามีส่วนร่วมกันโดยเฉพาะพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการจะเข้ามามีบทบาทในการสอนธรรมะให้กับนักเรียน ในรูปแบบต่าง ๆ สอนสอบธรรมศึกษา แนะนำแนวทางวิธีการสอบ ซึ่งธรรมศึกษาตามหลักสูตรธรรมสนามหลวง ซึ่งจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ชั้นธรรมศึกษานั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก และอุปถัมภ์นักเรียนในด้านทุนการศึกษาหากสอบธรรมศึกษาผ่าน หรือแม้กระทั่งทุนอาหารกลางวันหรือทุนในการเรียน ท่านก็ได้อุปถัมภ์นักเรียนเหล่านี้ ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสอนให้นักเรียนรู้จักหลักจริยธรรม คุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยการบรรจุลงในหลักสูตรการสอนประจำทุกเทอมศึกษา พัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านสาระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทย และวิธีการสอนต้องใช้สื่อเพื่อตั้ง

ความสนใจนักเรียนให้เข้ามาสนใจในเนื้อหาที่จะบรรยายดังนั้นจึงต้องอาศัยอุปกรณ์เข้ามาช่วยในการสอนนักเรียนเพื่อความสะดวกรวดเร็ว เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก เครื่องฉาย จอโปรเจคเตอร์ อินเทอร์เน็ต โปรแกรมยูทูป และให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วยโครงการศาสนธรรม สร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด ซึ่งเป็นโครงการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โครงการครอบครัวอบอุ่น โครงการหนึ่งใจให้ธรรมะ เป็นต้น

5.1.2.2 บทบาทด้านศาสนกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาด้านศาสนกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบว่า พระธรรมทูตได้ร่วมมือกับโรงเรียนจัด ค่ายคุณธรรมปฏิบัติธรรม โครงการสวดมนต์ข้ามปี ที่ได้รับความสนใจจากประชาชนในชุมชนเป็นอย่างมาก การนำเป็นพุทธมามกะ ซึ่งเป็นการแสดงตนเป็นพุทธมามกะของนักเรียน เพื่อที่จะแสดงตนเป็นพุทธศาสนิกชนซึ่งในการเผยแผ่ทุกครั้งจะต้องมีการสอดแทรกโครงการปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เจ้าพระคุณสมเด็จพรหมราชมังคลาจารย์มีดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามแนวทางของหน่วยอบรมทั่วประเทศ พร้อมทั้งรณรงค์ให้นักเรียนร่วมสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกหมู่บ้านรักษาศีล 5

พระธรรมทูตปฏิบัติกรเป็นผู้ที่เข้ามาสอนนักเรียนโดยตรงแล้วยังเป็นผู้ที่นำพาโครงการต่างๆที่เข้ามาในโรงเรียนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี พร้อมทั้งยังสามารถขัดเกลานิสัยนักเรียนให้มีคุณธรรมในหัวใจอย่างแท้จริงซึ่งพระธรรมทูต 1 รูป ยังต้องเผยแผ่ไปตามโรงเรียนอีกหลายโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

5.1.2.3 บทบาทในเรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่าเป็นความสัมพันธ์อันดี ระหว่างพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรกับโรงเรียน เนื่องจากกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาพระธรรมทูต ร่วมกับโรงเรียนจะมีการจัดงานสัปดาห์พระพุทธศาสนา หากโรงเรียนใดไม่มีพระธรรมทูตเข้ามาในโรงเรียนแล้วการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะต้องไปตามวัดที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องจากมีการจัดนิทรรศการความเป็นมาของวันนั้น ๆ เช่น วันอาสาฬหบูชา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา ประภวตเรียงความ เป็นต้น ทางโรงเรียนจะรณรงค์ให้คุณครูและนักเรียนใส่เสื้อผ้าสีขาวมาโรงเรียน ร่วมกันทำบุญ ตักบาตรและไปร่วมกิจกรรมต่อในวัดโดย จะมีการเทศนาธรรมให้ความรู้แก่นักเรียน ตั้งกระทู้ธรรม ตอบปัญหาธรรมะ และ ปฏิบัติธรรมย่อย ไม่เกิน 15 นาที ประกาศเกียรติคุณนักเรียนผู้ทำประโยชน์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี หลังจากนั้นก็จะเวียนเทียน ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย สร้างบรรยากาศแห่งวิถีพุทธวิถีธรรม

5.1.2.4 บทบาทในเรื่องประเพณีวันสำคัญของชาติ

ผลการศึกษาพบว่า พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรมีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในโรงเรียน และมีส่วนร่วมตามโครงการสถานศึกษาแห่งความดีราชบุรีเทิดไท้องค์ราชันย์ โดยดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และโรงเรียนจะช่วยกันขับเคลื่อนการกิจกรรมการเนื่องวันชาติ วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมถือว่าประสบความสำเร็จมาก มีการประกวด

เรียงความ วาดรูป และกล่าวสุนทรพจน์ โดยได้ทางโรงเรียนได้อาราธนาพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรเข้า ร่วมเป็นคณะกรรมการตัดสินด้วยมีการจัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีนักเรียน เยาวชน ให้ความสนใจมาก ร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมไทย เนื่องในวันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ไทย มีการรดน้ำดำหัว พระสงฆ์ ขอพรผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เพื่อเป็นต้นแบบให้นักเรียนได้ยึดเป็นแบบอย่างที่ดี

5.1.2.5 ปัญหา และอุปสรรค

ผลพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรมีน้อยมาก จึงไม่สามารถเผยแพร่ พระพุทธศาสนาให้กับนักเรียนทุกโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง ทำให้โรงเรียนไม่มีระบบประเมินผลพระธรรม ทูตที่เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพื่อจะได้ประเมินถึงบทบาท และความสำคัญทางการเรียนการสอน ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรว่ามีมากน้อยแค่ไหน รวมไปถึง ด้านเนื้อหาและหลักสูตรขาดความรู้ใน การเขียนแผนการจัดการการเรียนรู้ ด้านการผลิตและการการใช้สื่อ รวมไปถึงขาดความรู้ในด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศมาก รวมทั้งในการสอนขาดเทคโนโลยีในการสอนในบางโรงเรียน ซึ่งคาบสอนก็มี สัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง ทำให้การเรียนการสอนไม่ค่อยต่อเนื่อง และขาดปัจจัยในการสนับสนุนสื่อการสอน ค่าพาหนะในการเดินทาง ไปสอน เพราะพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรที่เข้าไปสอนในโรงเรียนได้รับนิยัตปีละ 1 ครั้งแต่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย

5.1.2.6 ข้อเสนอแนะ

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรควรได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพใน การสอนนักเรียน พร้อมกันนี้ พระธรรมทูตควรจะมีประชุมแผนการเรียนการสอนกับทางสถานศึกษา เพื่อ ดำเนินการสอนไปทิศทางที่เหมาะสม และพระธรรมทูต ควรจะมีระบบประเมินผลการสอนเพื่อเป็น มาตรฐานและมีการปรับปรุงการสอนให้ได้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาได้พบว่าพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรได้แสดงบทบาทในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาที่โดดเด่นใน 4 บทบาท ตามลำดับ คือ บทบาทด้านการให้การศึกษาในโรงเรียน บทบาท ด้านศาสนกิจด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา บทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเมื่อพิจารณา แล้ว สอดคล้องกับแบบรายงานของพระธรรมทูตที่ท่านต้องรายงานประจำปีของกองส่งเสริมงานเผยแพร่ พระพุทธศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่าพระธรรมทูตได้ทำหน้าที่หลักครบทุกข้อและมี ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของตนเองค่อนข้างสูง เนื่องจากส่วนใหญ่พระธรรมทูต ได้รับตำแหน่ง หน้าที่นี้มานานหลายปี ตามวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรในการ เผยแพร่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี 2) ผลการปฏิบัติงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี 3) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเผย แพร่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

ผลการศึกษาวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดต่างๆที่เกี่ยวกับผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และการดำเนินการของพระธรรมทูตในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกร ดังนี้

5.2.1 ผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

5.2.1.1 ด้านการให้การศึกษาในโรงเรียน

ผลการวิจัยนี้คือการฝึกพัฒนาจิตใจของตนเองในด้านสติ ด้วยการศึกษารื่องสติ และฝึกเจริญสติเป็นประจำ จะทำให้นักเรียนสติตั้งมั่น (มีความตั้งใจแน่วแน่) ในการฟังคำบรรยาย ไม่เผลอสติ ไม่คิดฟุ้งซ่าน ไม่คิดและทำกิจอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียน จึงทำให้มีการคิด พิจารณา ทำความเข้าใจ จดจำ และบันทึกเนื้อหาที่สำคัญของคำบรรยายไว้ได้เป็นอย่างดี มีลักษณะสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุณีย์ พิพงษ์ (2543, บทคัดย่อ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พัฒนาการทางด้านสติปัญญาเป็นพฤติกรรมทางสมองของบุคคลที่แสดงความสามารถในการคิด ตัดสินใจ การค้นหาเหตุผลความสามารถในการปรับตัว ของบุคคลต่อสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมี จุดมุ่งหมายและประสิทธิภาพ

5.2.1.2 ด้านศาสนกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยครั้งนี้คือผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรมีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน การอยู่ร่วมกันในสังคมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุข และนักเรียนรู้จักควบคุมอารมณ์และมีการปรับตัวที่ถูกต้อง จะเป็นการสร้างเสริมความฉลาดทางอารมณ์ที่เรารู้จักกันดีในนามของอีคิว ให้มีความฉลาดทางอารมณ์ เข้าใจโลกมากยิ่งขึ้นงานวิจัยของ พระมหา มิตร ฐิตปญโญ (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาผลการเผยแผ่โครงการธรรมะสัญจรของนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผลที่เกิดขึ้นสังคม ความเอื้ออาทรต่อกันได้เกิดขึ้นในสังคม ความน้ำใจช่วยเหลือกัน การปฏิบัติตนตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาตามหลักสังคหวัตถุ 4 และมีการให้ทาน แบ่งปันแก่คนผู้ด้อยโอกาส ส่วนในบุคคลในสังคมก็รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อครอบครัว ทำสังคมน่าอยู่มากขึ้นเพราะทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเองและรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราในการที่จะคิดทำอะไรๆสังคมเกิดความเห็นอกเห็นใจกัน ได้รับรู้แนวทางการปฏิบัติตัวที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างถูกต้องจนทำให้เกิดความสุขในสังคม ทำให้สังคมเห็นความสำคัญในการอุทิศตนเพื่อทำประโยชน์แก่สังคมมากขึ้น และมีลักษณะสอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาวสมสุข นิธิอุทัย (2554, บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธในสังคมไทยสำหรับการส่งเสริมการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ในสังคมไทย โดยกรมสุขภาพจิตได้ส่งเสริมในองค์ประกอบ 3 ด้านคือ

- 1) ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความ ต้องการของตนเองได้รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
 - 2) ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
 - 3) ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข มีความภูมิใจในตนเอง พอใจในชีวิต และมีความสุขสงบทางใจ
- กรมสุขภาพจิต ได้เสนอแนะแนวทางและวิธีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 5 ประการ ดังนี้

- 1) การตระหนักรู้ในตนเอง การรู้จักอารมณ์ตนเอง จะเป็นพื้นฐานในการควบคุมอารมณ์เพื่อแสดงออกอย่างเหมาะสม การรู้จักอารมณ์ตนเอง หรือการรู้ตัว หรือการมีสติในทัศนะของพุทธศาสนานั้นเอง
- 2) การควบคุมตนเอง เป็นความสามารถในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลา และเหตุการณ์ทั้งอารมณ์ดีและอารมณ์ไม่ดีให้เกิดความสมดุลในการจัดการกับอารมณ์ตนเองนี้จะทำได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความรู้จักอารมณ์ตนเอง

3) การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง เป็นการมองหาแง่ดีของ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองจะช่วยทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ทำให้เกิดกำลังใจที่จะสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

4) การเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น เป็นความสามารถในการรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น มีความเข้าใจเห็นใจผู้อื่น สามารถปรับความสมดุลของอารมณ์ตัวเอง ตอบสนองต่อผู้อื่นได้ อย่างสอดคล้องและเหมาะสม โดยเฉพาะกับบุคคลที่เราเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ด้วย จะช่วยทำให้เราสามารถอยู่ร่วมหรือทำงานด้วยกันได้ดีและมีความสุขมากขึ้น

5) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เป็นความสามารถในการอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ ผู้ที่มีความสามารถและทักษะด้านนี้จะสามารถใช้ทั้งความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ในการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น

ต่อมาการพัฒนาปรัชญาเชิงอารมณ์แนวพุทธ ในสังคม เป็นการพัฒนาอารมณ์ฝ่ายกุศลและควบคุมฝ่ายอกุศล (กิเลส) โดยอาศัยพลังของฝ่ายกลาง เนื่องจากอารมณ์ฝ่ายกุศลเป็นคุณประโยชน์และประกอบด้วยปัญญา นำไปสู่พฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์ ส่วนอารมณ์เป็นฝ่ายอกุศลไม่ประกอบด้วยพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

5.2.1.3 ด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยครั้งนี้โรงเรียนได้เข้าร่วมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยมีการจัดทำโครงการนักเรียนได้รู้จัก เห็นความสำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิโรจน์ ธาราพุมิ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรม พระธรรมวิทยากรได้มีการปฏิบัติหน้าที่ในด้านการอบรมสั่งสอน โดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรักต่อกัน และด้านการอบรมสั่งสอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีความรู้ที่แท้จริงอยู่ในระดับสูง แต่ด้านการอบรมสั่งสอนโดยการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนอยู่ในความเป็นธรรมชาติได้อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น โดยการติดต่อสื่อสารและการประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานที่พระธรรมวิทยากรเข้าไปปฏิบัติหน้าที่และเกี่ยวข้องด้วยอยู่ในระดับปานกลาง วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนที่พระธรรมวิทยากรมาใช้ได้แก่การติดต่อสื่อสาร ประสานงาน พบว่าพระธรรมวิทยากรได้นำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร พบว่าประสบกับปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ในระดับปานกลาง ทั้งหมดทุกปัญหา อันได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านวิชาการ ด้านการนิเทศงานและด้านความร่วมมือประสานงาน

5.2.1.4 ด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ผลการวิจัยครั้งนี้ โรงเรียนได้ตระหนักเห็นความสำคัญของประเพณีวันสำคัญของชาตินักเรียนได้รู้จักวันสำคัญ พร้อมทั้งร่วมอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วันสำคัญของชาติ นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกันจัดกิจกรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงนักเรียนได้แสดงความรักความกตัญญูต่อพ่อแม่ และ ครูบาอาจารย์ สอดคล้องกับ วิทยา ศักยาภินันท์ (2557, บทคัดย่อ) ความกตัญญูทวนเวียนตามทีพระพุทเจ้าเคยได้ตรัสสอนเอาไว้ โดยที่มีเอกสารที่นำไปใช้อ้างอิงส่วนใหญ่นั้นจะเป็นเอกสารชั้นต้นของ

พระพุทธศาสนาเถรวาท ความกตัญญูทเวทีมาจากคำภาษาบาลีคือ “กตัญญูตา” และ “กตเวทิตา” คำแรกหมายถึงรู้คุณบูรพการี หรือผู้มีอุปการคุณแก่เรา ส่วนอีกคำหมายถึงการตอบแทนคุณ ในกรณีของพ่อแม่กับลูก การเข้าใจว่า พ่อแม่เป็นพรหม บูรพาจารย์ และอาหุไนยบุคคล เรียกว่า กตัญญูตา ส่วนการตอบแทนพ่อแม่เรียกว่ากตเวทิตา การปลุกฝังความกตัญญูทเวทีแก่ลูกคือ การทำให้ลูกได้เข้าใจว่าพ่อแม่มีคุณและหาทางแทนคุณด้วยการเลี้ยงดูท่านตอบแทน ฉะนั้น ความกตัญญูทเวทีไม่ใช่ความต้องการส่วนตัวของใคร แต่เป็นการตระหนักรู้ในคุณธรรมของมนุษยชาติ ลูกที่มีความกตัญญูทเวทีไม่เพียงแต่จะรู้คุณและแทนคุณพ่อแม่เท่านั้น แต่จะมีบุคลิกภาพต่อไปในเวลาปฏิบัติต่อพ่อแม่ด้วย เช่น มีสัมมาคารวะ สุภาพ อ่อนโยน เห็นอกเห็นใจ เชื่อฟัง รู้หน้าที่ และมีจิตอาสา เป็นต้น

5.2.2 การดำเนินการของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ

5.2.2.1 บทบาทด้านการให้การศึกษาในโรงเรียน

ผลการวิจัยครั้งนี้คือพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการมีบทบาทในการสอนธรรมะให้กับนักเรียนและมีการปรับวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ให้มีการใช้อุปกรณ์จากสื่อจากเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้นเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และเพื่อเรียกความสนใจในเรื่องศีลธรรมให้กับนักเรียนมากยิ่งขึ้นโดยให้มีลักษณะสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูศรีปริยัติวิกรม (2546, บทคัดย่อ) (วัชรพงษ์ ทินนาโก) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” ได้กล่าวถึงเทคนิคการเผยแผ่ของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญจิตฺตมโม) ว่าได้ใช้เทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรม โดยยึดเทคนิคและรูปแบบการสอนและการสื่อสารตามแนวพุทธผสมผสานกับหลักนิเทศศาสตร์ทั่วไปโดยได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีดีโอ หนังสือ และสื่อสารมวลชนอื่น ๆ เข้ามาช่วยเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่

5.2.2.2 บทบาทด้านการเผยแผ่

ผลการวิจัยครั้งนี้คือพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการได้ร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดโครงการค่ายคุณธรรมปฏิบัติธรรม เพื่อขัดเกลาให้นักเรียนให้มีศีลธรรมนำการประพฤติ ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภัสสรโร) (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ ชุมชน นักเรียนนักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาก้าวร้าวดีให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดูเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี พร้อมกับพระปริยัติธรรมสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมในท้องถิ่น อีกทั้งจะต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นสำคัญ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การศึกษากระบวนการทำงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พระสงฆ์มีการประยุกต์งานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้วยการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง บทบาทการสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับ การใช้อาคารสถานที่ภายในวัด ใช้เป็นที่ประชุมของหน่วยงานราชการ เป็นที่ประชุมของชุมชนหมู่บ้าน ตำบลในท้องถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การช่วยเหลือเด็กยากไร้

กำพริ้ว เด็กเร่ร่อน เด็กที่มาจากครอบครัวจากจน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสแบ่งที่วัดให้จัดตั้งสถานศึกษา สถานือนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หรือที่ตั้งของหน่วยราชการ ประปาประจำหมู่บ้าน ตลอดจนกิจกรรม สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เกิดอุทกภัย พระสงฆ์จัดการรวบรวม เครื่องอุปโภคบริโภคจากผู้มีจิต ศรัทธานำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพื่อให้สังคมได้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา

ส่วนผลการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นการ ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป ได้แก่ ผลด้านสาธารณสุข ทำให้ได้สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น สถานือนามัย หอสมุด ศาลาประชาคม ซึ่ง ส่งผลให้เกิดแหล่งรักษาโรค และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้านจิตใจทำให้ประชาชนทั่วไปเห็นบทบาทของ พระสงฆ์ที่มีต่องานสาธารณสุขสงเคราะห์ และเกิดศรัทธายิ่งขึ้น

5.2.2.3 บทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยครั้งนี้คือเมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาพระธรรมทูต ร่วมกับ โรงเรียนได้จัดโครงการสัปดาห์วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาเข้าร่วม โครงการอย่างพร้อมเพรียง โดยมีกิจกรรมประกวดของนักเรียน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาจรรยา ญาณจาโร (จอกสมุท) (2556, บทคัดย่อ) แนวคิด ด้านบทบาทในเรื่องวันสำคัญทางศาสนา ที่กล่าวไว้ว่า บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตนาธร (ทองสุข สุทสุโส) มี 2 ด้าน คือ 1) การเผยแผ่ในวัด โดยมีประเพณีเป็นสื่อกลางในการแสดงธรรมแก่ ประชาชนของท่านในวันอัมมัสสวนะ (วันพระ) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2) การเผยแผ่นอกวัด สามารถเผยแผ่ธรรมะในสถานที่ต่างๆภายนอกวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยได้ไปสนทนาธรรม เทศนา ธรรม บรรยายธรรม และปาฐกถาธรรมตามหน่วยงานราชการบริษัทห้างร้านเอกชนที่นิมนต์มาในโอกาส ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ภายในวัดให้เป็นพระนักเผยแผ่อีกด้วย

5.2.2.4 บทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติ

ผลการวิจัยครั้งนี้คือกิจกรรมศาสนกิจประเพณีของชาตินั้น เป็นกิจกรรมที่เป็น ต้นแบบให้นักเรียนยึดเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมกันนี้พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติก็ได้มีส่วนร่วมส่งเสริม กิจกรรม จริยธรรม ในโรงเรียนอย่างมากซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับพระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ (2555, บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า บทบาท พระสงฆ์กับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม ด้านการเผยแผ่ในรูปแบบการจัดกิจกรรมนั้น โดยภาพรวม พบว่า โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = 3.60 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ แล้วพบว่า อยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในแต่ละวัดของจังหวัด นครปฐมได้มีการจัดกรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจเป็นในรูปแบบของประเพณีไทยและ หรืออาจเป็นการจัด กิจกรรมที่มีความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับทางภาครัฐหรือทางเอกชน จึง ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมในรูปแบบของการจัด กิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

5.2.3 ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้ คือ พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติขาดความรู้ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มาก รวมทั้งในการสอนขาดเทคโนโลยีในการเผยแผ่ และ เวลาที่ใช้ในการสอนน้อยไม่เพียงพอกับเนื้อหา มีลักษณะสอดคล้องกับ สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542, บทคัดย่อ) ได้กล่าวไว้ว่า ในเรื่องของสื่อการเรียน การสอน ผู้บริหาร โรงเรียนและคุณครูจะต้องให้ความสนใจในการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอนได้

อย่างถูกต้อง สม่่าเสมอ ซึ่งผู้บริหารและครูควรดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ 1) ทำให้สิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น 2) การประเมินความจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ 3) พิจารณาความสำคัญ และความจำเป็นของสื่อ 4) ระดมสรรพบุคคลทั้งครู ผู้แทนกลุ่มและวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาช่วยกันจัดทำสื่อให้เหมาะสมเพียงพอ 5) นิเทศติดตามผลการใช้สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง 6) ส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อด้วยวัสดุราคาถูก 7) จัดอบรมครูประจำการให้มีความรู้ในเรื่องการผลิตสื่อและใช้อุปกรณ์การสอน ด้วยวัสดุราคาถูก 8) ผู้บริหารควรบำเหน็จความดีความชอบให้กับบุคลากรที่คิดประดิษฐ์สื่อการสอน อุปกรณ์ใหม่ ๆ ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบจากการศึกษามาสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1.1 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติควรที่จะได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาในด้านประสิทธิภาพ และเพิ่มศักยภาพของพระธรรมทูตให้ทันต่อโลกาวิวัฒน์

5.3.1.2 พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติควรมีการกำหนดและเขียนแผนการเรียนการสอนเพื่อวัดและประเมินผลการเรียนการสอนและพัฒนารูปแบบอย่างเป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาสื่อ อุปกรณ์เพื่อใช้ในการเผยแผ่ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติให้มีความน่าเชื่อถือ

5.3.1.4 เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาของพระ เพื่อสามารถในด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ให้กับพระสงฆ์ สามเณร เพื่อให้เพียงพอกับการสอนในโรงเรียน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรศึกษา ชุมชน เพื่อทำการศึกษา เปรียบเทียบ ผลการดำเนินงานของบทบาทของพระธรรมทูต ทั้งเรื่องคุณลักษณะหรือคุณสมบัติความเป็นผู้นำและปัจจัยที่ส่งเสริม

5.3.2.2 การวิจัยครั้งนี้ศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ควรศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ

5.3.2.3 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนจากบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นปัญหา อุปสรรค ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอย่างแท้จริงของพระธรรมทูตในการเข้าไปสอนในโรงเรียน

5.3.2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนางานของพระธรรมทูตอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ หล้าสว่างษ์. (2527). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- กรมการศาสนา. (2540). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2541). *คู่มือพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรรณิกา ขวัญอารีย์. (2535). *บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กรรรัตน์ คำจันทร์ และ ประสาท อิศรปริดา. (2557). การพัฒนาความพร้อมทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยการจัดประสบการณ์ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, ปีที่ 4 (ฉบับที่ 1), หน้า 59-66.
- ชบวน พลตรี. (2530). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- คณินันต์ จันทบุตร. (2532). *บทบาทพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2535). *การวิจัยทางมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2532). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชูดา จิตพิทักษ์. (2522). *พฤติกรรมบุคคลในองค์กรเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สารมวลชน.
- ณัฐชา สัมเสียวหวาน. (2541). *บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- เดโช สวานานนท์. (2518). *บทบาทตามกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2529). *บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2543). *การเมืองการบริหารไทย: ภาวะของชาติ*. กรุงเทพฯ: สหายบล็อก และการพิมพ์.
- นฤมิตร สอดสุข. (2537). *อ่านสังคมไทย 5 นาที*. กรุงเทพฯ: โอเอส พริ้นติ้ง เฮาส์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2537). *มองอนาคต*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้วอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประภาพิศ สัญชาติเจตน์. (2524). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2540). *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรีชา พงษ์พัฒนา. (2544). *การติดตามและประเมินผลโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ปัญญา ดาบพลหาร. (2543). *พระพุทธศาสนากับการศึกษา พุทธจักรปีที่ 54 ฉบับที่ 11*.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. (2516). *สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา.
- พัชนี วรกวิน. (2526). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิชย์.

- พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา). (2539). *บทบาทของพระสารีบุตรเถระ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูประภัสร์สิทธิคุณ (ประสิทธิ์ ปภัสโร). (2555). *บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ทินนาโภ). (2546). *ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (เจริญฐิตธมฺโม) วัดอัมพวันจังหวัดสิงห์บุรี*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูสังฆรักษ์พิริว ธีรปถโญ. (2551). *บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2532. *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธนดล นาคพิพัฒน์. (2551). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). *งานพระธรรมทูตในพระธรรมทูตในต่างประเทศ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ. (2555). *บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมวิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.*
- พระยุทธินา รมณิธมฺโม (แก้วกันหา). (2548). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์คณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). *บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. (2529). *ธรรมานุญชีวิต พุทธจริยเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์.
- _____. (2530). *บทบาทใหม่ของสถาบันสงฆ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. (2543). *บุญเป็นที่สุดแห่งการสร้างสรรค์ชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและบันลือธรรม.
- พระมหาภุชญา นันทเพชร. (2540). *ทัศนคติของพระสงฆ์ ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม* วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. (2537). *บทบาทของพระอาณานท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาจรรยา ญาณจारी (จอกสมุทร). (2556). *บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธรร (ทองสุกสุทฺธสโร)*. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

- พระมหาจรรยา ปญญาวิโร (อินทร์ยงค์). (2540). *การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาบุญเกิด มะพารัมย์. (2543). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทยกรณีศึกษา : บทบาทหลวงพ่อเม้า อีสลโร วัดป่าเลไลยก์และเครือข่ายจังหวัดบุรีรัมย์*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- พระมหาประสิทธิ์ รวมพิมาย. (2538). *บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิดโครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ 2 เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- พระมหามิตร ฐิตปญโญ. (2555). ศึกษาผลการเผยแผ่โครงการธรรมะสัญจรของนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. *วารสารธรรมทรรศน์*, ปีที่ 16 (ฉบับที่ 2), หน้า 60 – 66.
- พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดี. (2542). *การศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรมประจำปี พ.ศ. 2541*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- พระมหาสนั่น อุตตมเสฏฐิโฐ (ประเสริฐ). (2549). *กระบวนการเผยแผ่พระธรรมทูต*. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาสัญญา ปญญาวิจิตโต (โปร่งใจ). (2543). *ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณจินโก “หลวงตา-แพร่เยื่อไม้”)*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาอรุณ จิตตคุดโต (สุดประเสริฐ). (2544). *ศึกษากระบวนการสื่อสารเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ (พรหมพิมพ์). (2543). *ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต)*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พัทธา สายหู. (2529). *สถานภาพทางสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พุทธทาสภิกขุ (พุทธทาส อินทปญโญ). (2517). *บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย*. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ภัทรพร สิริกาญจน์. (2535). *บทบาทพระสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิทยา ศักยาภินันท์. (2557). ความมัตถัญญกตเวทีต่อพ่อแม่ในฐานะเครื่องมือปลูกฝังจริยธรรมแก่ลูกตามนัยพระพุทธศาสนา. *ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์*, ปีที่ 21 (ฉบับที่ 2), หน้า 141-164.
- วินัย เก่งสุวรรณ. (2541). *ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มโรงเรียนกลุ่มที่ 10*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

- วิโรจน์ ธารพุดธิ.(2544). *การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.*
- สมคิด โชติกวณิชย์. (2540). *ประวัติและผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร.*
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. (2530). *การพัฒนาชนบทตามแนวทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์กับ นักพัฒนา. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.*
- สมศรี แก้วกิตติ. (2548). *กระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระเทพบัณฑิต (ศรีจันทร์ บุญนรโต) วัดบึงพระลานชัย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.*
- สงวนศรี วิรัชชัย. (2527). *บทบาททางสังคม. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.*
- สนธยา พลศรี. (2545). *บทบาทและสถานภาพทางสังคม. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.*
- สนิท ศรีสำแดง. (2534). *บทบาทพระสงฆ์ในอดีต. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.*
- สุนีย์ พิพงษ์. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงความสนใจในการเล่นตามมุมประสบการณ์กับความพร้อมทางสติปัญญาของเด็กก่อนประถมศึกษาโรงเรียนบ้านผาตั้งอำเภอปาง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้า แบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.*
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. 2542. *หลักการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.*
- สมสุข นิธิอุทัย. (2554). *การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.*
- โสภาค ภูตอก .(2541). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ภาคที่ 16. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, กรุงเทพมหานคร.*
- อภิชัย พันธุ์เสน. (2539). *ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.*
- David, K. (1962). *Human Relation at Work*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Levinson, D.J. (1964). *Role Personality and Social Structure*. New York: The Maemil.
- Sarbin, T.R. (1975). *Role Theory” Handbook of Psychology*. New York: Addison Wesley Publishing Company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบรายงานพระธรรมทูต

แบบรายงานผลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในประเทศ ประจำปีงบประมาณ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานส่งเสริมการดำเนินงานพระธรรมทูตของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ จึงขอความอนุเคราะห์พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติกรทุกรูป กรุณากรอกข้อมูลในแบบสอบถามนี้ ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของราชการโดยภาพรวม จะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้กรอกแบบสอบถามขอกราบพระคุณพระคุณเจ้าทุกรูปที่กรุณาสละเวลาในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

โปรดกรอกข้อมูลลงในช่องว่าง หรือทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง () ตามความเป็นจริง

๑. สถานภาพ

ชื่อ..... ฉายา..... อายุ..... พรรษา.....
 วิทยฐานะ ป.ธ./น.ธ. อื่นๆ.....
 ปฏิบัติงานพระธรรมทูตประจำสายที่.....

๒. สถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ

วัด..... ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด..... รหัส..... โทรศัพท์.....
 อีเมลล์.....

๓. ปฏิบัติศาสนกิจ

๓.๑ ศาสนกิจทั่วไป เช่น

() ทำบุญตักบาตร ครั้ง () การเทศน์ ครั้ง () กิจนิมนต์ ครั้ง
 () ศาสนกิจทั่วไป อื่นๆ (โปรดระบุ)
 รวมทั้งสิ้น จำนวน ครั้ง

๓.๒ ศาสนกิจการเผยแผ่ธรรมะ เช่น

() อบรมนักเรียน ประชาชน เยาวชน ครั้ง () อบรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ครั้ง
 () นำเป็นพุทธมามกะ ครั้ง () อบรมปฏิบัติธรรมเจริญจิตตภาวนา.....ครั้ง
 () อบรมธรรมผู้ต้องขังเรือนจำ.....ครั้ง () ด้านจัดนิทรรศการศาสนา ครั้ง
 () จัดพิมพ์หนังสือ/เทป/ซี.ดี.ครั้ง () ธรรมสัญจรของพระธรรมทูต..... ครั้ง
 () เผยแผ่ธรรมะทางสื่อมวลชน วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ทางหนังสือพิมพ์ครั้ง
 () ศาสนกิจเผยแผ่ธรรมะด้านอื่นๆ (โปรดระบุ)
 รวมทั้งสิ้น จำนวน ครั้ง

๓.๓ ศาสนกิจด้านวันสำคัญทางศาสนา เช่น

- () วันอาสาฬหบูชา () วันวิสาขบูชา () วันมาฆบูชา () วันเข้าพรรษา () วันออกพรรษา
 () ศาสนกิจด้านวันสำคัญอื่นๆ (โปรดระบุ).....
 รวมทั้งสิ้น จำนวน ครั้ง

๓.๔ ศาสนกิจด้านประเพณี

- () จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณร ครั้ง () วันสงกรานต์ ครั้ง
 () วันลอยกระทง ครั้ง () วันขึ้นปีใหม่ ครั้ง
 () ถวายผ้าป่า ครั้ง
 () ศาสนกิจด้านประเพณี อื่นๆ (โปรดระบุ).....
 รวมทั้งสิ้น จำนวน ครั้ง

๓.๕ ศาสนกิจด้านวันสำคัญของชาติ

- () วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
 () วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
 () ศาสนกิจด้านวันสำคัญ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
 รวมทั้งสิ้น จำนวน ครั้ง

๓.๖ ศาสนกิจด้านการสงเคราะห์

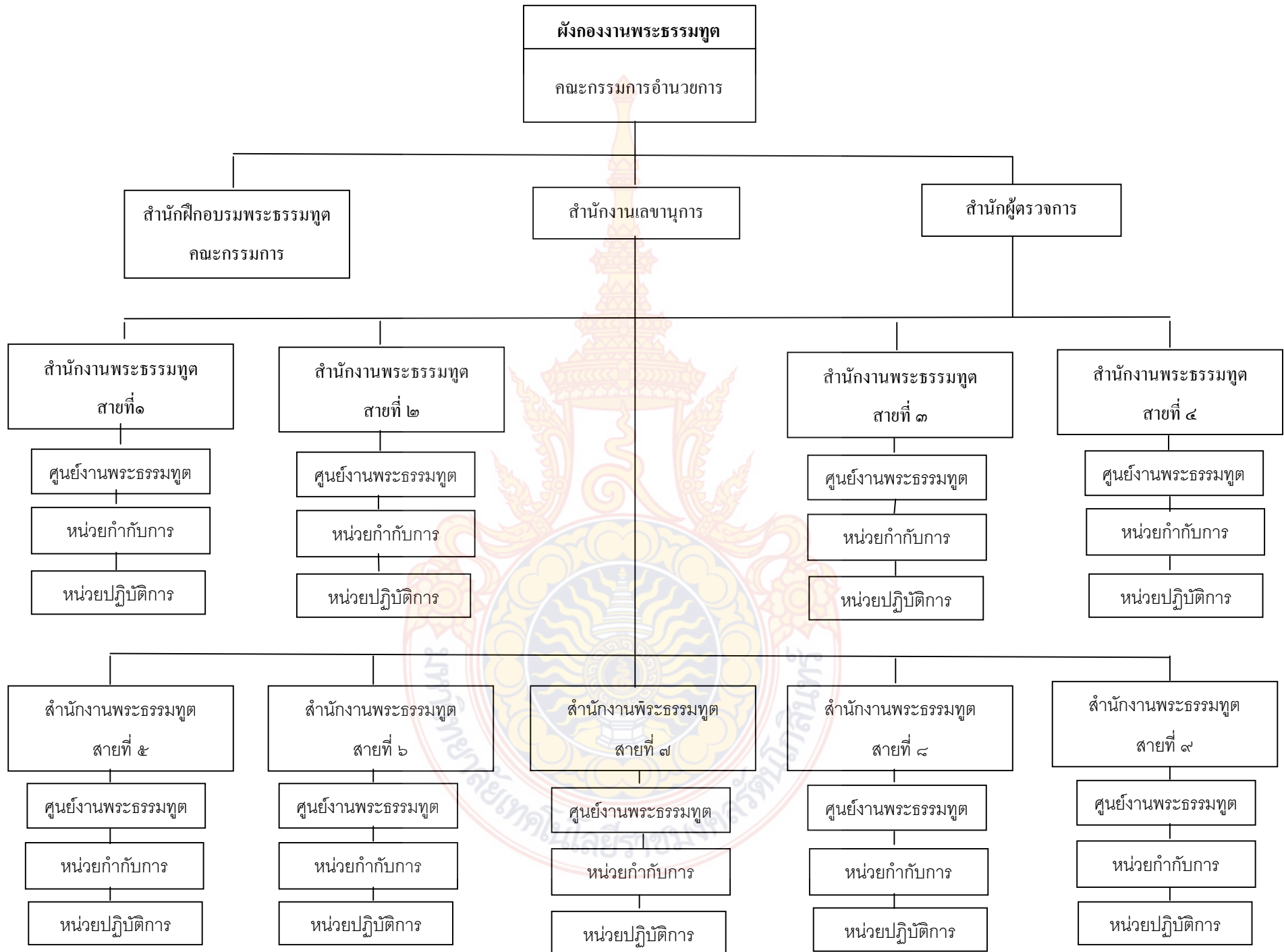
- () เยี่ยมเยียนประชาชน ครั้ง
 () มอบทุนการศึกษา ครั้ง
 () นำพัฒนาห้องที่..... ครั้ง
 () ศาสนกิจด้านการสงเคราะห์ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
 รวมทั้งสิ้น จำนวน..... ครั้ง

ส่วนการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนาศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
 โทร. ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๕๓ โทรสาร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๕๙

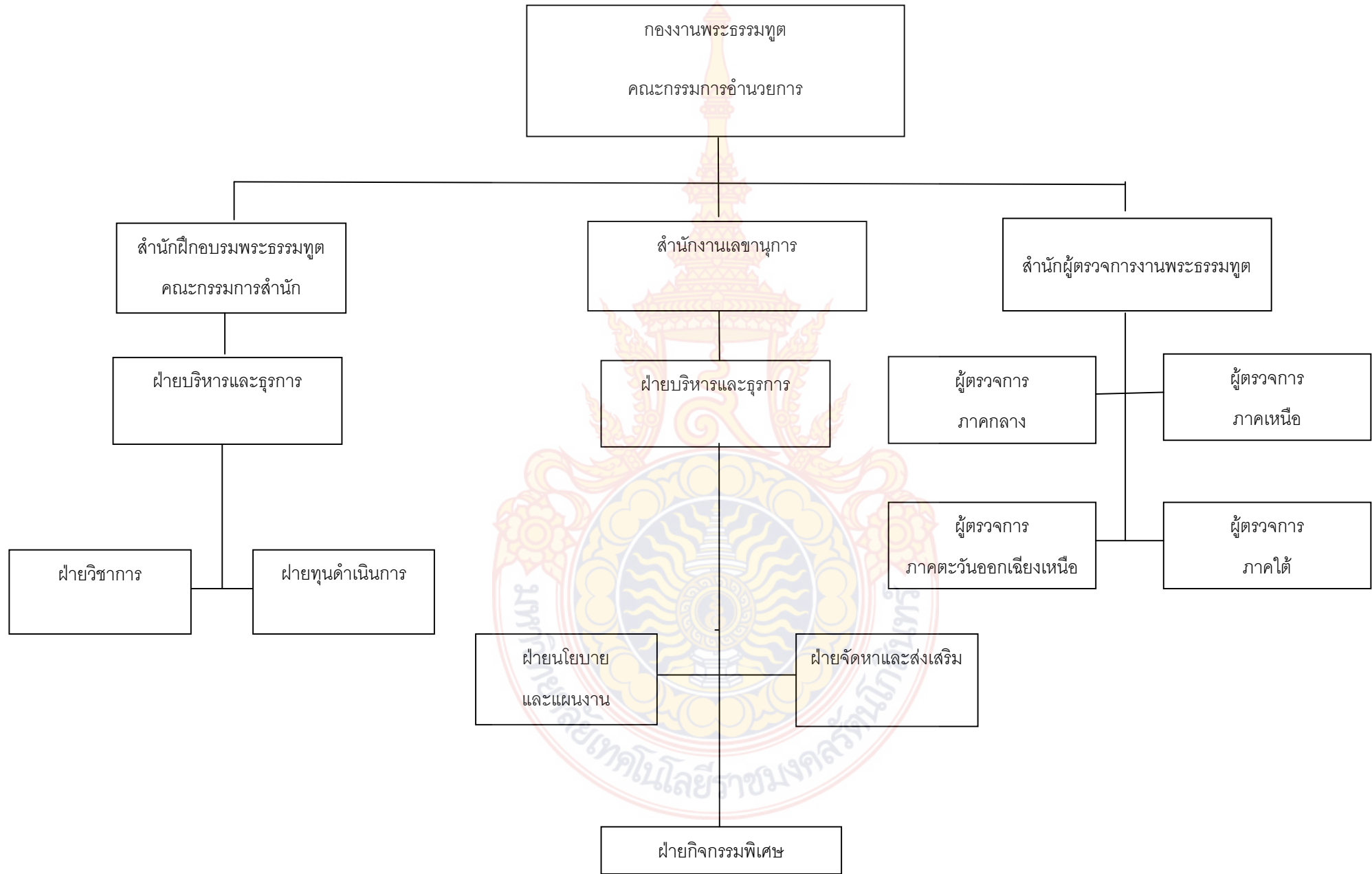
ภาคผนวก ข

ผังกองงานพระธรรมทูต

ผังอำนวยการงานพระธรรมทูต (ส่วนกลาง)

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

แบบสัมภาษณ์

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจจังหวัดราชบุรี/ผู้บริหารโรงเรียนจังหวัดราชบุรี/ผู้ปกครองนักเรียน
เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 1

ชื่อ.....สกุล/ฉายา.....อายุ.....พรรษา.....
วิทยฐานะ น.ธ...../ป.ธ.....ตำแหน่ง.....ที่อยู่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ปี

ตอนที่ 2

ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

1. การเผยแผ่ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจส่งผลในด้านให้การศึกษาในโรงเรียนอย่างไร
.....
.....
.....
2. การเผยแผ่ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจส่งผลในด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่ในโรงเรียนอย่างไร
.....
.....
.....
3. การเผยแผ่ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจส่งผลในด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
ในโรงเรียนอย่างไร
.....
.....
.....
4. การเผยแผ่ของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจส่งผลในด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติในโรงเรียน
อย่างไร
.....
.....
.....
5. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจมีการดำเนินการในบทบาทด้านการให้การศึกษาในโรงเรียนอย่างไร
.....
.....
.....
6. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติภารกิจมีการดำเนินการในบทบาทด้านศาสนกิจด้านการเผยแผ่อย่างไรอย่างไร
.....
.....
.....

7. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์มีการดำเนินการในบทบาทด้านศาสนกิจวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร

.....

.....

8. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการณ์มีการดำเนินการในบทบาทด้านศาสนกิจประเพณีวันสำคัญของชาติที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 3

1. ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์
นางสุพัชร์ธิดา ญ นคร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสุพัชรธิดา ณ นคร
วัน เดือน ปีเกิด	5 เมษายน 2529
สถานที่เกิด	พัทลุง
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 59 หมู่ 1 ตำบลท่าเสา อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
สถานที่ทำงาน	สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตราด จวนเรชิตังกัมปอร์ต ถนนหลักเมือง ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด 23000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2548	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพัทลุง
พ.ศ. 2552	ปริญญาตรี มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชา ภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยทักษิณ
ประสบการณ์ทำงาน	
พ.ศ. 2557 - 2558	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
พ.ศ. 2558 - 2559	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2559 - ปัจจุบัน	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตราด